

TÖRTÉNELEM

7.-12. évfolyam

Célok és feladatok

A gimnáziumi történelemtanítás céljai és feladatai az általános iskolában tanult ismeretekre épülnek.

A történelmi tanulmányoknak jelentős szerepük van számos pozitív személyiségvonás kifejlesztésében, tudatosításában. A történelmi eseményekben résztvevők tetteinek ismerete, viselkedésük, döntéseik és cselekedeteik motívumainak megértése olyan kulcskompetenciák kialakulását teszi lehetővé, amelyek által az egyén mint társas lény és állampolgár megtalálhatja helyét a társadalomban. A múltból a jelenbe vezető utak feltárása pedig segít a jelenkor politikai, gazdasági, társadalmi jelenségeinek megértésében. A történelem és a hozzá kapcsolódó műveltségterületek moduljainak feladata, hogy e célok eléréséhez a szükséges tartalmat közvetítsék.

Ehhez a történelem és a társadalmi ismeretek elsajátításának olyan körülményeit kell megteremtelnünk, ahol a tudás megszerzésének módja örömet jelent a diákok számára.

A történelem, a társadalom, megismerésében növekvő szerepet kell kapnia a média modern eszközeinek. A tanulók tudása ne szűküljön le pusztán a tények ismeretére, hanem mindez problémaérzékenységgel, a tudás bővítésének igényével, az önálló tanulási, tájékozódási módszerek ismeretével is együtt járjon. Csak így alakulhat ki az iskolai tanulmányokon túlmutató pozitív viszony a társadalomtudományokhoz. A történelem eseményei és a személyiségek tettei, a művelődéstörténet megismertetése közben mód nyílik az egyes korokban érvényre jutó értékrendek vizsgálatára, az erkölcsi kategóriák változásának, érvényesülésének vagy kiüresedésének bemutatására.

A múlt sorskérdéseiben mai életünk problémái is megjelenhetnek. Elemzésük, megértésük megerősítheti az egyént a társadalomért, a kisebb közösségekért, az önmagáért vállalt felelős magatartásban. Mindennek feltétele olyan kritikai szemléletmód fejlesztése, amelynek segítségével a jelenben és a múltban is képes a lehetséges az alternatívák meglátására és értékelésére.

A tantárgy keretében a környezeti nevelés alábbi szempontjait igyekszünk megvalósítani.

A tanulók ismerjék fel a természet világa és a történelem világa közötti összefüggéseket!

A történelmi szemlélet arra figyelmeztet, hogy a különböző civilizációk, társadalmak a legrégebbi időktől fogva párbeszédet folytattak a természettel, amely nemcsak lehetőségeket biztosított, hanem korlátokat is szabott nekik. És bizony súlyos árat kellett fizetniük akkor, ha ezt nem vették figyelembe (pl. Mezopotámia, Húsvét-szigetek), ökológiai válságok, sőt katasztrófák (ha nem is földi méretekben, mint napjainkban) sajnos szép számmal előfordultak korábbi századokban, sőt ezredekben is.

Ugyanakkor tudták azt is, hogy bölcsen kell gazdálkodniuk őseik örökségével, csak így adhatják azt tovább az utánuk következő nemzedékeknek is.

Az ökológiai szemlélet ugyanúgy hasznos a történelem számára is: figyelmeztet arra, hogy a természeti körülményekhez való alkalmazkodás döntő jelentőségű egy-egy társadalom életében, ezek figyelembevétele új oldalról, más fényben tünteti fel a történelmi eseményeket.

A magyarság múltját, a különböző korokat is érdemes a természettel való együttélés különböző szakaszaiként szemlélni, új színnel gyarapítva így egy-egy kor képét (pl. a honfoglalás korának állapota vagy a XIX. századi folyószabályozási munkák).

Fejlesztési követelmények a középszintű érettségi letételéhez

A gimnáziumi történelemtanítás a forráskezelés készségeinek fejlesztésében jelentősen túllép az általános iskolai szinten. A gimnáziumi tanulmányok végére a tanulóknak ismerniük kell a különböző fajtájú elsődleges és másodlagos források kezelésének, elemzésének alapszabályait, a tudományos anyaggyűjtés elemeit. Alapkövetelmény a tájékozódás készsége könyvtárakban, kézikönyvekben, lexikonokban, atlaszokban, ismeretterjesztő folyóiratokban. Járatosnak kell lenniük az internetes keresőprogramok és a történelem továbbá társtudományai anyagát hordozó CD-ROM-ok kezelésében.

A történelmi-társadalmi jelenségek ok-okozati viszonyai mindig összetettek. Miközben az oksági viszonyok felismertetésével igényt ébresztünk a történelmi jelenségek elrendezésére, a diákoknak tudniuk kell, hogy a történelemben nagyon ritkák az egyértelmű összefüggések.

Okok és következmények bonyolult hálójában kell bemutatniuk és értelmezniük az egyének és csoportok indítékait, választási lehetőségeit és kényszereit is. Mindennek feltétele az adott történelmi-társadalmi helyzet lényeges és lényegtelen jelenségeinek elhatárolása. Kívánatos, hogy az egyén felelősséggel viszonyuljon a közügyekhez. Ezt a beállítódást erősítheti a történelemtanítás azzal, ha a reális képet alakít ki a fiatalokban az egyének és csoportok szerepéről az események alakulásában.

Az ismeretszerzési és -feldolgozási képességek formálása elválaszthatatlan a kifejezőképességek fejlesztésétől. A történelmi tanulmányaik során a diákoknak el kell jutniuk az események elbeszélésétől, az elsődleges és másodlagos források pontos tartalmi ismertetésétől, gondolatmenetük adatokkal és nevekkel együtt történő felidézésétől a beszámolók és kiselőadások élvezhető, követhető megtartásáig, a problémafelvetés, magyarázat, fejtegetés, következtetés, érvelés szóbeli formáinak gyakorlati alkalmazásáig. Megfelelően alkalmazva a történelem és a társtudományok legfontosabb fogalmait és szakkifejezéseit.

Szóbeli, vagy írásbeli feladatok elvégzésekor törekedjenek a téma, probléma tömör, egyértelmű megfogalmazására, megoldására. A diákok ismerjék a vázlat- és feleletterv-készítés, a kivonatolás és jegyzetelés (élőszóban vagy hangfelvételtől elhangzó előadásról, magyarázatról, fejtegetésről), a táblázatkészítés technikáit, illetve a szövegszerkesztő programok alkalmazását.

A képi kifejezés módszerei közül a középiskolában lehetőséget kell adnunk diagramok, grafikonok elkészítésére, elemzésére, képi ismerethordozók gyűjtésére, válogatására, esetleg készítésére (fénykép, videofelvétel).

Fontos feladat az időben való tájékozódás képességének és készségének fejlesztése. Bármelyik történelmi esemény megismeréséről is van szó, a megértés alapvető feltétele, hogy tanulók lássák egységben a topográfiai és a kronológiai adatokat. A diákoknak tudniuk kell az események sorrendjét, fel kell ismerniük az egy időben zajló eseményeket. Tudniuk kell a legfontosabb évszámokat. Nem okozhat nehézséget számukra az egyszerű kronológiai táblázatok elkészítése, kronológiai munkák használata.

Fontos a történelmi térben való tájékozódás képességeinek továbbfejlesztése is.

A történelmi térképek olvasása, a terület és távolság kiszámítása és becslése, egyszerűbb térképvázlat önálló megrajzolása készség szintű tudássá kell, hogy váljon. A diákoknak fel kell ismerniük a történelmi tér változásait. A legfontosabb történelmi helyeket el kell helyezniük vaktérképen is. Képesse kell válniuk a történelmi és földrajzi térképek összekapcsolására, a történelem eseményeinek és a természeti feltételek viszonyának érzékeltetésére. Mindezek gyakorlása során alkalmat kell teremteni az ökológiai szemléletmód kialakítására is a történelmi jelenségek értelmezésében.

Kompetenciák

1. Források használata és értékelése

Az írásos forrásokat tudja típusuk (pl. törvény, levél, kiáltvány) alapján csoportosítani, meghatározni jellemzőiket, megadott dokumentumok alapján bemutatni.

Legyen képes a forrás szerzőjének szándékára, álláspontjára utaló megállapításokat tenni és azokat a forrás és saját ismeretei alapján indokolni.

Legyen képes különböző típusú források és saját ismeretei összevetésével egy témáról összefoglaló ismertetést írni.

Tudja rekonstruálni és bemutatni az álláspontok és cselekedetek mögött meghúzódó szándékokat korabeli források (pl. újságcikkek, emlékiratok, beszédek, naplók) segítségével.

Legyen képes karikatúrák vagy szimbolikus ábrázolások alapján a szerző álláspontját bemutatni.

Legyen képes a képi forrásból merített információkat saját ismereteivel összevetni, az eltéréseket megfogalmazni és indokolni.

Különböző térképek összehasonlításával tudjon változásokat vagy folyamatokat (pl. etnikai, településszerkezeti, gazdasági) bemutatni.

Legyen képes statisztikai adatsorok, grafikonok, diagramok, sematikus ábrák, magyarázó ábrák alapján szöveges elemzést készíteni.

Legyen képes szöveges forrás, adatsor alapján diagramot, grafikont, sematikus ábrát készíteni.

Legyen képes forrásokban és ismeretterjesztő szövegekben megjelenő tények és feltételezések önálló megkülönböztetésére. Tudja indokolni ezzel kapcsolatos állításait.

Legyen képes a tartalmi követelményekben szereplő témákhoz kapcsolódó szemléltető ábrák kiegészítésére.

Legyen képes megadott kulcsszavak segítségével társadalmi vagy kormányzati struktúrát önállóan ábrázolni.

Legyen képes megállapítani, hogy a szerző az idézett dokumentum megírásakor a rendelkezésre álló (mellékelt) források közül melyiket használhatta.

Legyen képes a forrás elemzése és értelmezése során megnevezni a történelmi háttérre utaló tartalmi elemeket, műfaji, nyelvi sajátosságokat.

Legyen képes megadott források alapján kifejtetni, hogy azok hogyan tükrözik a bemutatott személy vagy esemény megítélését.

Legyen képes a többféle megítélés közötti különbségeket, valamint azok lehetséges okaira vonatkozó feltételezéseket megfogalmazni.

Legyen képes érvekkel alátámasztott vélemények bemutatására az ellentmondásosan értékelhető eseményekről és személyekről.

2. A szaknyelv alkalmazása

Legyen képes a történelmi szakszókincset használni.

Forrás alapján legyen képes történelmi fogalmak meghatározására.

Tudja, hogy bizonyos fogalmak (pl. rabszolga, gyarmat, vármegye) a különböző történelmi korokban eltérő jelentéssel bírtak. Legyen képes e különböző jelentéseket források segítségével értelmezni.

3. Tájékozódás térben és időben

Legyen képes vaktérképen bejelölt fontosabb történelmi helyszíneket azonosítani.

Tudjon feltételezéseket megfogalmazni és azokat indokolni a földrajzi környezetnek az egyes civilizációk kialakulásában játszott szerepéről.

Történelmi térképvázlat és más segédlet (pl. forrás, kulcsszavak, szempontok) alapján legyen képes jellemezni a korszak történelmi régióit.

Tudjon történelmi térképvázlatot készíteni vaktérkép és más források alapján történelmi jelenségek és eseménysorok bemutatására.

Legyen képes a történelmi régiók, államok határainak változását indokolni.

Legyen képes értelmezni és összehasonlítani az ugyanazon régiót, államalakulatot, vagy népet bemutató, különböző korokat ábrázoló térképeket és térképvázlatokat.

Legyen képes önállóan konkrét eseménysorokat bemutatni.

Legyen képes eseményhez vagy eseménysorhoz kapcsolódó adatokat táblázatba rendezni.

Legyen képes a különböző történelmi korszakokat több szempontból jellemezni.

Tudja felsorolásból kiválasztani az egymáshoz kapcsolható jelentős magyar és egyetemes történelmi személyiségek kortársait.

Tudjon magyar történelmi eseményekhez egyetemes, egyetemes történelmi eseményekhez magyar eseményeket rendelni időbeli közelség alapján (*pl. azonos év, évtized, helyszín*).

Tudja az egyetemes vagy a magyar történelmet megadott szempontból korszakokra felbontani (*pl. gazdasági, kulturális fejlődés, tudományos gondolkodás*).

4. Eseményeket alakító tényezők feltárása

Legyen képes történelmi események okairól és következményeiről feltételezéseket megfogalmazni és azokat indokolni.

Példákkal bizonyítsa, hogy egy történelmi eseménynek egyszerre több oka és következménye van.

Legyen képes a történelmi események, összefüggések lényeges és kevésbé lényeges szempontjainak megkülönböztetésére.

Tudjon feltételezéseket megfogalmazni megadott forrás segítségével, hogy az emberek nézeteit, döntéseit és cselekedeteit élethelyzetük miként befolyásolhatja.

Tudjon önálló kérdéseket megfogalmazni történelmi események okairól és következményeiről.

Példák segítségével értelmezze a változás és a fejlődés közti különbséget.

Mutassa be az egyes korszakok nagyobb történelmi régiói közötti fontosabb különbségeket.

Legyen képes valamely jelenkori esemény történelmi előzményeire vonatkozó állításokat megfogalmazni.

Legyen képes hasonló történelmi eseményeket (*pl. háborúk, békekötések, forradalmak*) megadott vagy önálló szempontok alapján összehasonlítani.

Legyen képes történelmi eseményhez megadott szempontok szerint analógiákat keresni, választását indokolni.

Legyen képes szabadon választott történelmi jelenségek változásait hosszabb időtávon végigkísérni.

Legyen képes egy ország vagy régió történelmét szabadon választott szempontból hosszabb időtávon keresztül bemutatni.

Legyen képes a tanult történelmi korokat sokrétűen (*pl. társadalomtörténeti, gazdaságtörténeti, művelődéstörténeti szempontból*) összehasonlítani.

Hozzon példát arra, hogy a magyar történelem sorsfordító eseményeinek eltérő értékelései léteznek.

Legyen képes források segítségével történelmi szereplőknek az események alakulásában betöltött szerepét több szempontból bemutatni.

Legyen képes források alapján történelmi események okait, következményeit és a résztvevők szándékait összehasonlítani, a közöttük levő összefüggésekre rámutatni.

5. Történelmi események és jelenségek problémaközpontú bemutatása

Legyen képes több korszakon keresztül végigvezetni a gazdaság változásait.

Tudja jellemezni a tulajdonviszonyokat, és bemutatni a gazdaság szereplőit az adott korban.

Tudja különböző szempontok alapján összehasonlítani az eltérő gazdasági fejlődésű területeket (*pl. centrum, periféria*).

Legyen képes felismerni és jellemezni egyes korok meghatározó gazdaságpolitikáját.

Legyen képes a műveltségi viszonyok és a gazdaság összefüggéseit értelmezni.

Legyen képes feltárni és értelmezni a felekezeti, társadalmi, politikai és népesedési viszonyok kölcsönhatását.

Legyen képes értelmezni az egyén és a közösség érvényesülési (*pl. katonáskodás, hivatal*) és érdekérvényesítési (*pl. céh, pártok*) lehetőségeit és korlátait a különböző történelmi korokban, helyzetekben.

Tudja jellemezni a társadalmi viszonyokat különböző szempontok alapján (*pl. társadalmi mobilitás, társadalmi normák, nyitottság, illetve zártság*).

Legyen képes értékelni különböző szempontok szerint egy-egy kiemelkedő történelmi személy életművét.

Ismerje a politikai érdekérvényesítés különböző formáit (*pl. pártok, szakszervezetek, civil szervezetek*).

Tudja ismertetni a többpárti parlamentarizmus és az ún. parlamenti váltógazdaság működését, az ellenzéki pártok szerepét.

Legyen képes bemutatni a demokratikus hatalomgyakorlás, a hatalommegosztás és a hatalomellenőrzés eszközeit és módszereit.

Legyen képes az egyes nagy történelmi korokra jellemző néhány kormányzati struktúrát összehasonlítani.

Legyen képes a kormányzás szintjeit megkülönböztetni, és formáit különböző korokban (*pl. központi kormányzati intézmények, helyi közigazgatás, megyék, városi önkormányzat*) bemutatni.

Legyen képes bemutatni az állam és az egyház viszonyának változásait különböző korokban.

Ismerje az emberiség fejlődése során megfogalmazott korszakokat meghatározó eszméket, ideológiákat.

Legyen képes a nemzetállamok kialakulásának történelmi körülményeit, jellemzőit bemutatni.

Legyen képes bemutatni egy-egy politikai/katonai szövetségi rendszer kialakulását, az egyes országok, szövetségi rendszerek közötti konfliktusok kiváltó okait, a konfliktusban résztvevők célkitűzéseit, és az azokat lezáró békeszerződéseket.

Legyen képes egy-egy háborút bemutatni, a háború kimenetelét meghatározó tényezőket elemezni.

Tudja mérlegelni a háborús terhek és következmények (*pl. vereség, emberveszteségek, gazdasági kimerültség, növekvő háttországi elégedetlenség*) hatásait a hadviselő országokra.

Legyen képes bemutatni a második világháború utáni döntő világpolitikai folyamatokat, és a nemzetközi együttműködés színtereit.

Értse a globalizáció jelenségeit, és értelmezze a globális problémákat.

Legyen képes értelmezni az európai integráció alapelveit.

7. évfolyam

Évi óraszám: 74

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességek

Lényegkiemelés megadott szempontok szerint. Azonos eseményről, jelenségről készült különböző forrásrészletek összehasonlítása. Tudományos ismeretterjesztő szöveg lényegének kiemelése, tartalmi összehasonlítása egyéb ismeretforrásokkal.

Tájékozódás kézikönyvekben, az ismeretterjesztő folyóiratok repertóriumában és az Internet valamely magyar nyelvű keresőprogramjában.

Ellentétes nézetek összehasonlítása és megvitatása az őstörténet, az ókor és a középkor kutatásával kapcsolatban.

Tematikus bibliográfiák készítése az iskolai és közkönyvtárak felhasználásával.

Eltérő álláspontok felismerése megadott történelmi források és tudományos feldolgozások szövegében; az eltérések okainak vizsgálata.

Másodlagos forrásokban fellelhető leegyszerűsítő vélemények kritikus értelmezése tanári rávezetéssel.

Jegyzetkészítés kb. 5-6 percnyi normál beszédtempójú előadásrészletről.

Kivonat készítése rövidebb (4-5 oldal) tudományos-ismeretterjesztő szövegrészletről, feleletterv készítése megadott témáról.

Kifejezőképességek

Híres ókori tárgyi emlékek felismerése, azok bemutatása előszóban.

A változás történelmi jellegének értelmezése meghatározott ős, és az ókori jelenségekben, folyamatokban.

Vitaindítók tartása adott témáról tanári útmutatás alapján.

Szóbeli ismertető (felelet, kiselőadás) tartása előzetes vázlatkészítéssel.

Előre megadott álláspontok képviselése egyes történelmi kérdések megvitatása során.

Táblázatkészítés demográfiai, gazdasági- és társadalomtörténelmi adatok bemutatásához.

Kiemelkedő történelmi személyiségek döntéseinek értékelése.

Tájékozódás időben

Időrendi táblázat készítése.

Tájékozódás térben

Történelmi jelenségek természeti feltételeinek megállapítása történelmi és földrajzi térképlapok egymás mellé illesztésével, a szaktanár útmutatása alapján. Történelmi helyek megkeresése mai helyzetet tükröző térképeken. Sematikus rajz készítése egy-egy történelmi táj egységeiről.

TÉMAKÖRÖK   TARTALMAK

I. Az őskor és az ókori Kelet. 16 óra

Bevezetés a történelembe
Az emberré válás folyamata
Az élelemtermelés kialakulása
Az ősi hiedelemvilág
A folyamvölgyi kultúrák (Mezopotámia, Egyiptom, India, Kína)
Városállamok és birodalmak
Vallás és kultúra az ókori Keleten
/k-Az egyes civilizációk vallási és kulturális jellemzőinek azonosítása/

Kronológia:

A homo sapiens megjelenése, Kr. e. 8000 az élelemtermelés kezdetei. Kr. e. 3000 körül, Kr. e. XVIII. sz., Kr. e. X. sz., Kr. e. 525.

Személyek:

Kheopsz, Hammurapi, II. Ramszesz, Dávid, Salamon, I. Dareiosz, Xerxész, Buddha, Csin Si Huang-ti, Konfuciusz.

Fogalmak:

homo sapiens, őskőkor, újkőkor, mágia, rézkor, bronzkor, vaskor, despotizmus, politeizmus, monoteizmus, biblia, állam, hieroglifa, vallási dualizmus, kaszt, buddhizmus, brahmanizmus.

Topográfia:

Rudabánya, Vértesszőlős, Mezopotámia, Egyiptom, Fönícia, Palesztina, Sumer, Asszíria, Perzsia, India, Kína, Babilon, Türosz, Judea, Izrael, Jeruzsálem.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

Kr. e. 7. évezred, Kr. e. 612, Kr. e. 538, Kr. e. 1400, Kr. e. VI. század.

Személyek:

Gilgames, Sarrukin, Assurbanapli, Ménész, Dzsószer, Saul, Nabu-kudurri-uszur, Kürosz, Kambüszész, Asóka.

Fogalmak:

Australopithecus, Homo habilis, Neander-völgyi ember, fetizizmus, totemizmus, emberfajták, demográfiai robbanás, templomgazdaság, ékírás, hangjelölő írás, nomadizálás.

Topográfia:

Úr, Uruk, Memphisz, Perszepolisz, Szidon, Búblosz, Ugarit, Ninive,
Assur, Harappa, Mohendzsodaro.

**II. Az ókori
Görögország.
22 óra**

A krétai és a mükénéi kultúra
A polisz
A demokrácia kialakulása Athénban, a demokrácia fogalma
/k-Az athéni demokrácia intézményei, működése/
A spártai állam
A görög-perzsa háborúk
Athén és Spárta párharca
A görög hitvilág, művészet, tudomány és mindennapok
/k-A görög hitvilág néhány jellemző vonása-többistenhit, halhatatlan istenek-a legfontosabb nevek ismerete/
Nagy Sándor birodalma
A hellenizmus
/k- A klasszikus kor és a hellenizmus kimagasló kulturális emlékei/

Kronológia:

Kr.e. XIII. sz., Kr.e. 776, Kr.e. 621, Kr.e. 594, Kr.e. 508, Kr.e. 490, Kr.e. 480, Kr.e. 431–404, Kr.e. 336–323.

Személyek:

Szolón, Peiszisztratosz, Kleiszthenész, Miltiadész, Leonidasz, Themisztoklész, Periklész, Pheidiász, Hérodotosz, Thuküdidész, Szókratész, Platón, Arisztotelész, Nagy Sándor.

Fogalmak:

polisz, arisztokrácia, arkhón, démosz, türannisz, eklészia, esküdtbírótság, demokrácia, sztratégosz, cserépszavazás, filozófia, hellenizmus.

Topográfia:

Athén, Spárta, Olümpia, Marathón, Thermopülai-szoros, Szalamisz, Spárta, Peloponnészosz, Makedónia, Alexandria.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

Kr. e. XVI-XIII. század, Kr. e. VIII-VI. század, Kr. e. 560-510, Kr. e. 492-448, Kr. e. 479, Kr. e. 478, Kr. e. 338, Kr. e. III-I. század.

Személyek:

Minósz, Drakón, Ariszteidész, Alkibiadész, II. Philipposz, Ptolemaiosz, Epikurosz, Zénon.

Fogalmak:

palotagazdaság, gyarmatosítás, phülé, helóták, metoikosz, perioikosz, hoplita, szofisták.

Topográfia:

Knósszosz, Mükéné, Trója, Szürakuszai, Tarasz, Milétosz, Naukratisz,
Tanaisz, Délosz, Plataia, Khaironeia, Isszosz, Gaugamela.

**II. Az ókori Róma.
20 óra**

Róma városállamból birodalommá válik
A köztársaság virágkora és válsága
Az egyeduralkodó kialakulása
/k-A hódító háborúk társadalmi és politikai következményei a köztársaság korában/

Kronológia:

Kr.e. 753, Kr.e. 510, Kr.e. 367, Kr.e. 287, Kr.e. 264–241, Kr.e. 218–201, Kr.e. 168, Kr.e. 48, Kr.e. 31.

Személyek:

Hannibal, Cornelius Scipio, Gracchus-testvérek, Marius, Sulla, Spartacus, Ciceró, Pompeius, Caesar, Antonius, Augustus.

Fogalmak:

patrícius, plebejus, cliens, consul, senatus, dictator, néptribunus, censor, provincia, senatori rend, lovagrend, triumvirátus, principatus.

Topográfia:

Róma, Karthágó, Cannae, Záma, Hispania, Gallia, Actium.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

Kr. e. 494, Kr. e. 451, Kr. e. 443, Kr. e. 396, Kr. e. 326, Kr. e. 202, Kr. e. 133, Kr. e. 105, Kr. e. 74-73, Kr. e. 60, Kr. e. 43.

Személyek:

Servius Tullius, Crassus, Kleopatra, Lepidus.

Fogalmak:

proscriptio, gladiátor, veterán, házas rabszolga.

Topográfia:

Etrúria, Veii, Tarentum, Philippi, Pharszalos, Püdna.

**IV. Mindennapi élet,
élelmódtörténet
6 óra**

A tanév során az alábbi témák közül legalább kettőt kötelező feldolgozni
Az ember és a természet kapcsolata a mítoszokban
Tömegszórakoztatás az ókorban. A család az ókori kultúrákban
Az iskola az ókorban

**V. Év végi
összefoglalás,
számonkérés.
10 óra**

A továbbhaladás feltételei

A tanulók legyenek képesek egyszerűbb tárgymásolatokat, íratlan forrásokról készült fényképeket, vázlatrajzokat (pl. régészeti lelőhelyről) forrásként értelmezni; rövid (kb. 10-20 sornyi) ókori forrásrészleteket feldolgozni. Tudjanak anyagot gyűjteni az iskolai könyvtárban és kisebb közkönyvtárakban tanári és könyvtárosi segítséggel megadott egyszerű témákhoz.

Legyenek képesek egyszerű elbeszélő források kritikai elemzésére tanári irányítással, valós tartalmuk és belső ellentmondásaik felismerésére. Legyenek képesek jól felépített tanórai feleletekre, összefoglaló beszámolók előadására. Tudjanak történelmi eseményeket, folyamatokat leolvasni a középiskolában használatos történelmi atlasz megfelelő lapjáról. Képesek legyenek történelmi jelenségek számszerűségének felbecsülésére vagy megmérésére történelmi térképen.

8. évfolyam

Évi óraszám: 74

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességek

Írott források elemzése: az egyes szövegek forrásértékének megállapítása ellentétes felfogású forrásrészletek összehasonlítása.

Annak felismerése, hogy a kortárs milyen információk birtokában dönthetett, milyen folyamatok maradtak, s maradtak is rejtve előtte (gazdasági folyamatok, éghajlati változások stb.). Jegyzetek készítése előre megadott szakirodalmi részletek alapján.

A jegyzetek felhasználásával egy-kétoldalas kiselőadások készítése. Tanári útmutatással szakirodalom (könyvek, folyóiratok) felhasználásával kisebb (3–6 oldalas) tanulmány készítése.

Kifejezőképességek

A középkori egyetemes történelemjelentős személyiségei életútjának bemutatása.

Az élethelyzetek értékelése történeti választaknál és nehéz döntéseknél.

A korszakra vonatkozó történelmi szakkifejezések helyes használata. Írásművek készítése történeti témákról segédeszközök nélkül vagy azok felhasználásával, a középkor témáiból, meghatározott terjedelemben (15–30 sor stb.).

Egy téma bemutatása többféle módszer és eszköz (élőszó, térkép, kép, filmrészlet, tárgyak stb.) ötvözésével.

Tájékozódás időben

A változás felismerése a történelemben, elemzése konkrét történelmi példákon. Az induktív és deduktív érvelési technikák ismerete és alkalmazása szóban és írásban. Fontosabb folyamatok vagy jelenségek időrendjének összeállítása.

Tájékozódás térben

A térben és időben játszódó események közötti kapcsolat felismerése, időrendi táblázatok és térképek összehasonlítása. Történelmi jelenségek természeti feltételeinek, okainak megállapítása történelmi és földrajzi térképek alapján, szaktanári segítséggel (pl.: ásványkincsek – bányavárosok). Az évfolyam topográfiai adatainak, folyamatainak, jelenségeinek megmutatása a mai viszonyokat tükröző térképeken.

TÉMAKÖRÖK

I. Az ókori Róma.

13 óra

TARTALMAK

A császárkor
Társadalom, államszervezet, hadsereg
A római hitvilág, művészet, tudomány és a jog
/k-A római építészet jelentős alkotásainak azonosítása/
A mindennapi élet
A kereszténység kialakulása és elterjedése
/k-A kereszténység főbb tanításai/
A népvándorlás, az antik civilizáció felbomlása
/k-A Nyugat-római Birodalom bukása és a népvándorlás/
Pannónia
/k-A római városépítés jellegzetességei és emlékei Pannóniában/

Kronológia:

212, 313, 395, 476.

Személyek:

Traianus, Hadrianus, Diocletianus, Názáreti Jézus, Pál, Constantinus, Attila, Lívius, Tacitus, Plutarkhosz.

Fogalmak:

limes, legio, colonus, dominatus, zsinagóga, diaszpóra, apostol, egyház, püspök, zsinat.

Topográfia:

Dacia, Pannónia, Jeruzsálem, Konstantinápoly, Aquincum, Sopianae, Savaria.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

284,325, 451.

Személyek:

Tibérius, Claudius, Nero, Marcus Aurelius, Aurelianus, Arius, Aetius, Odoaker.

Fogalmak:

praetorianusok, fiscus, házas rabszolga, patrocinium, presbiter, amphiteatrum, romanizáció, metropolita, klérus, evangélium, dogma.

Topográfia:

Nicea, Catalaunum, Brigetio, Gorsium, Napoca.

**II. A korai
feudalizmus története
Európában 10 óra**

A Frank Birodalom kialakulása
A nyugati és keleti kereszténység eltérő fejlődése
/k- Az egyház politikai szerepe a nyugati kereszténységben/
A feudális gazdasági-társadalmi rend kialakulása
/k-A középkori uradalom jellemző vonásai (*pl. vár, majorság, jobbágytelek*)
A mezőgazdasági technika fejlődésének néhány jellemző mozzanata a X-XI. században/
A Bizánci Birodalom fejlődése
Az iszlám és az arab világ
A világvallások elterjedése és civilizáció formáló szerepük
/k- Az iszlám vallás kialakulása és főbb tanításai
A világvallások civilizáció-formáló szerepe/
Az államalapítások kora Észak, Közép- és Kelet-Európában

Kronológia:

622, 732, 800, 843, 962, 1054.

Személyek:

Klodvig, Martell Károly, Kis Pippin, Karolingok, Nagy Károly, Szent Benedek, Justinianus, Cirill és Metód, I. (Nagy) Ottó, Mohamed.

Fogalmak:

gróf, grófság, örgrófság, ortodox egyház, római katolikus egyház, pápa, szerzetes, kolostor, bencés rend, szkizma, hűbértartok, jobbágy, robot, allódiium, iszlám, Korán, kalifa.

Topográfia:

Poitiers, Aachen, Konstantinápoly, Egyházi (Pápai) Állam, Kijev, Mekka, Cordoba, Bagdad.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

711, 1000, 482, 754, 740.

Személyek:

Szent Gergely, III. Leó, Vitéz Boleszláv, Baján, Oleg, Hárún al-Rasid.

Fogalmak:

hűbériség, beneficium, feudum, hűbérúr, hűbéres, legelőváltó, kétnyomásos és háromnyomásos gazdálkodás, jobbágytelek, hidzsra, dzsihád, kádi, ulema.

Topográfia:

Gibraltár, Ravenna, Verdun, Monte Cassino, Medina.

**III. A magyar nép
története az
államalapításig
9 óra**

Bevezetés a magyar őstörténet kutatásba
A magyar nép őstörténete és vándorlása
/k-A magyar nép vándorlása térkép alapján/
A honfoglalástól az államalapításig
/k-A honfoglalás
A honfoglaló magyarság társadalma és életmódja, források alapján/
Géza fejedelem és István király életműve
/k- Géza fejedelemsége és Szent István államszervező tevékenysége/

Kronológia:

896,955,973,997-1000-1038.

Személyek:

Álmos, Árpád, I. István király, Géza fejedelem, Koppány, Imre herceg,
Szent Gellért püspök.

Fogalmak:

nomadizmus, kettős fejedelemség, nemzetség, törzs, székely,
kalandozások, szeniorátus, vármegye, ispán, tized.

Topográfia:

Magna Hungaria, Levédia, Etelköz, Vereckei-hágó, Augsburg,
Pannonhalma, Esztergom.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

VI-VII. század, VIII. század, IX. század, 862, 904, 933.

Személyek:

Levedi, Kurszán, Ajtony, Gyula, Csanád, Anonymus, Julianus barát.

Fogalmak:

őshaza, nyelvcsere, kende, gyula, vérszerződés, bőség, jobbágyok,
ínség, primogenitura, leviratus.

Topográfia:

Merseburg, Veszprém, Eger, Vác, Győr, Kalocsa, Pécsvárad,
Gyulafehérvár, Bihar.

IV. Az érett középkor
14 óra

A középkori egyház és az uralkodói hatalom Európában
A lovagkor
A szabad költözésű jobbágyság és a vándormozgalmak
A középkori városok
/k- Egy középkori város jellemzőinek bemutatása
A középkori kereskedelem sajátosságai/
A középkor művelődése
/k-Az egyház szerepe a középkori művelődésben és a mindennapokban
A romanika és a gótika főbb stílusjegyeinek felismerése konkrét
műalkotásokon vagy ábrán
A lovagi kultúra és értékrend néhány eleme/
Mindennapok a középkorban

Kronológia:

1066, 1095, 1122, 1215, 1302, 1278.

Személyek:

I. (Hódító) Vilmos, VII. Gergely, IV. Henrik, III. Ince, IV. (Szép)
Fülöp, Habsburg Rudolf, Szent Ferenc, Szent Domonkos, Aquinói
Szent Tamás.

Fogalmak:

Királyi udvar, kamara, kancellária, invesztitúra, kiközösítés, zárandok,
ereklye, keresztes hadjáratok, inkvizíció, eretnecség, kolduló rendek,
városi önkormányzat, nyomásos gazdálkodás, hospes, céh, skolasztika,
egyetem, lovagi kultúra, romanika, gótika.

Topográfia:

Szentföld, Genova, Velence, Flandria, Champagne, Párizs, Oxford,
Cambridge, Hanza városok, Levantei kereskedelem útvonal.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

1204-1260. (Latin Császárság), 1076. (wormsi zsinat),
1077. (Cannossa-járás), 1176. (Legnano), 1356. (német aranybulla),
1265. (angol parlament).

Személyek:

II. Orbán, Oroszlánszívű Richárd, III. Henrik, Barbarossa Frigyes, III.
Sándor, IV. Károly.

Fogalmak:

nehézeke, szügyhám, zsellér, hét szabad művészet, tomizmus, katharok, valdensesk, bogumilizmus.

Topográfia:

Lübeck, Hamburg, Pisa, Firenze, Milánó, Jeruzsálem, Konstantinápoly (Bizánc), Canossa, Worms, Legnano.

V. A késő középkor
14 óra

Nyugat-Európa válsága (éhínség, járványok, háborúk)
Itália, a humanizmus és a reneszánsz
/k-A humanizmusra és a reneszánszra főbb jellemzői/
Az angol, francia és a spanyol rendi monarchia felemelkedése
A német császárság és a pápaság hanyatlása
A közép- és kelet-európai régió államai
Az Oszmán Birodalom terjeszkedése
/k-Az Oszmán Birodalom katonai rendszerének jellemző vonásai,
források alapján
Az oszmán hódítás irányai, legfontosabb állomásai a XIV-XVI.
században/

Kronológia:

1337–1453, 1356, 1389, 1410, 1415, 1453.

Személyek:

Lorenzo Medici, Machiavelli, Jeanne d' Arc, Tudor ház ,
VII. (Tudor) Henrik, IV. (Luxemburg) Károly, Husz János, Gutenberg,
III. Iván, II. Mohamed, Aragóniai Ferdinánd, Kasztíliai Izabella.

Fogalmak:

rendiség, reneszánsz, humanizmus, husziták, szultán, szpáhi, janicsár,
reconquista.

Topográfia:

Firenze, Milánó, Kasztília, Aragónia, Svájc, Prága, Rigómező.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

1265, 1358, 1348, 1381, 1434, 1333-1370, 1242.

Személyek:

Simon de Monfort, I. (Földnélküli) János, IX. Lajos, VIII. Bonifác, John
Ball, Wat Tyler, Lancaster és York dinasztia, Jan Zizka, III. Kázmér,
Batu kán, Dante, Petrarca, Boccaccio, Leonardo da Vinci, Raffaello
Santi, Michelangelo Buonarotti,

Fogalmak:

parlament, „avignoni fogság”, rendi monarchia, cortez, „Rózsák harca”,
kelyhesek, taboriták, bandérium, Arany Horda, pomescsikok,
dákromán kontinuitás elmélet, haradzs, rája, ciompi.

Topográfia:

Párizs, Orleans, Champagne, Avignon, Leon, Crécy, Reims, Konstanz,
Tabor, Lipany, Krakkó, Grünwald, Kijev, Moszkva, Havasalföld.

**VI. Mindennapi élet,
élelmódtörténet
6 óra**

Eltérő elméletek, mítoszok a magyarság őstörténetében.
/Sumér-magyar, török-magyar, stb elméletek, Arvisura/

**VII. Év végi
összefoglalás,
számonkérés
8 óra**

A továbbhaladás feltételei

A tanulók legyenek képesek egyszerűbb tárgymásolatokat, íratlan forrásokról készült fényképeket, vázlatrajzokat (pl. régészeti lelőhelyről) forrásként értelmezni; rövid (kb. 10-20 sornyi) ókori forrásrészleteket feldolgozni. Tudjanak anyagot gyűjteni az iskolai könyvtárban és kisebb közkönyvtárakban tanári és könyvtárosi segítséggel megadott egyszerű témákhoz.

Legyenek képesek egyszerű elbeszélő források kritikai elemzésére tanári irányítással, valós tartalmuk és belső ellentmondásaik felismerésére. Legyenek képesek jól felépített tanórai feleletekre, összefoglaló beszámolóik előadására. Legyenek képesek alkalmazni a történetiségben a keresztény időszámítást. Tudjanak történelmi eseményeket, folyamatokat leolvasni a középiskolában használatos történelmi atlasz megfelelő lapjáról. Képesek legyenek történelmi jelenségek számszerűségének felbecsülésére vagy megmérésére történelmi térképen.

A tanulók ismerjék fel a tananyagban szereplő fontosabb középkori emlékeket, legyenek képesek azokat értelmezni előszóban vagy írásban. Képesek legyenek a források és a tankönyvi szöveg egybevetésére, az eltérések okainak feltárására. Tudjanak néhány címből álló bibliográfiákat készíteni az iskolai és a közkönyvtárak felhasználásával kiselőadások, vitaindítók számára, tanári útmutatás alapján. Képesek legyenek történelmi folyamatokat, korszakokat felismerni, megkülönböztetni. Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet vagy előadást tartani történelmi témákról (lecke, fejezetrész, leckéken átívelő folyamatok, összehasonlítások stb.). Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb már tanult ismerethordozókat értelmezni előszóban rövid felkészülés után. Legyenek képesek a világ-, az európai és a magyar történelem korszakainak szinkronban látására. Használják a tankönyvek, munkafüzetek kronológiáit. Képesek legyenek történelmi események, folyamatok részleteinek leolvasására a középiskolában használatos történelmi atlasz és a falitérkép megfelelő lapjáról. Tudják a tematikus történelmi térképek adatait összehasonlítani tanári segítséggel, s ebből következtetéseket levonni.

9. évfolyam

Évi óraszám: 74

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességek

Írott források elemzése: az egyes szövegek forrásértékének megállapítása ellentétes felfogású forrásrészletek összehasonlítása.

Annak felismerése, hogy a kortárs milyen információk birtokában dönthetett, milyen folyamatok maradtak, s maradtak is rejtve előtte (gazdasági folyamatok, éghajlati változások stb.).

Jegyzetek készítése előre megadott szakirodalmi részletek alapján. A jegyzetek felhasználásával egy-kétoldalas kiselőadások készítése. Tanári útmutatással szakirodalom (könyvek, folyóiratok) felhasználásával kisebb (3–6 oldalas) tanulmány készítése.

Kifejezőképességek

A középkor és a kora újkor jelentős személyiségei életútjának bemutatása. Az élethelyzetek értékelése történeti választaknál és nehéz döntéseknél.

A korszakra vonatkozó történelmi szakkifejezések helyes használata. Írásművek készítése történeti témákról segédeszközök nélkül vagy azok felhasználásával, a középkor és a kora újkor témáiból, meghatározott terjedelemben (15–30 sor stb.).

Egy téma bemutatása többféle módszer és eszköz (élőszó, térkép, kép, filmrészlet, tárgyak stb.) ötvözésével.

Tájékozódás időben

A változás felismerése a történelemben, elemzése konkrét történelmi példákon. Az induktív és deduktív érvelési technikák ismerete és alkalmazása szóban és írásban. Fontosabb folyamatok vagy jelenségek időrendjének összeállítása.

Tájékozódás térben

A térben és időben játszódó események közötti kapcsolat felismerése, időrendi táblázatok és térképek összehasonlítása. Történelmi jelenségek természeti feltételeinek, okainak megállapítása történelmi és földrajzi térképek alapján, szaktanári segítséggel (pl.: ásványkincsek – bányavárosok). Az évfolyam topográfiai adatainak, folyamatainak, jelenségeinek megmutatása a mai viszonyokat tükröző térképeken.

Témakörök

Tartalmak

I. Az Árpád-házi királyok kora 12. óra

Az új rendszertől kezdve a társadalmi változások a XIII. században. Szent László, Könyves Kálmán.

III. Béla III. Béla kora.

Az Aranybulla a társadalmi változások. II. András és IV. Béla kora/k- Az II. András és IV. Béla kora

/k- Az Aranybulla a társadalmi változások és a országgyűlés. IV. Béla idején./ /Gazdasági és társadalmi változások a XIII. században

Az Árpád-házi királyok társadalmi változások a XIII. században. z Árpád-kori

Kronológia:

1077–95, 1095–1116, 1172–1196, 1205–1235, 1222, 1235–70, 1241–42, 1301.

Személyek:
1077–95, 1095–1116, 1172–1196, 1205–1235, 1222, 1235–70, 1241–42, 1301

Személyek:
András, I. László, Könyves Kálmán, III. Béla, Anonymus, II. András, IV. Béla. András, I. László, Könyves Kálmán, III. Béla, Anonymus; II. András, IV. Béla,

Fogalmak:

várnépek, várjobbágyok, bán, vajda, nádor, Szent Korona, regálé, serviens, bandérium, báró, nemes; Aranybulla, familiaritás, székelyek, szászok, kunok

Topográfia:

Fehérvár, Pozsony, Horvátország, Erdély, Dalmácia, Szerémség, Muhi, Buda, Fehérvár, Pozsony, Horvátország, Erdély, Dalmácia, Szerémség, Muhi, Buda.

Lehetséges plusz tartalmak:

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:
1046, 1232, 1241. április 12-13., 1267.

Személyek:
1046, 1232, 1241. április 12-13., 1267.
Orseolo Péter, Béla, Levente, Vazul, Aba Sámuel, Zotmund, Vata, Gertrud, Bánk, Julianus barát, Batu kán, V. István, IV. (Kun) László, III. András

Orseolo Péter, Béla, Levente, Vazul, Aba Sámuel, Zotmund, Vata, Gertrud, Bánk, Julianus barát, Batu kán, V. István, IV. (Kun) László, pogánylázadás, praedium, vádtalajváltó rendszer, ellenállási záradék, III. András, mongolok, feudális anarchia

Fogalmak:

pogánylázadás, praedium, vad talajváltó rendszer, ellenállási záradék, Ménfő, Szlovénia, Spalato, Zára, Halics, Trau, Selmecebánya, Besztercebánya

Topográfia:

Ménfő, Szlovénia, Spalato, Zára, Halics, Trau, Selmecebánya, Besztercebánya

**II. Magyarország
a XIV–XV. században
12 óra**

Károly Róbert és Nagy Lajos
/k- Károly Róbert gazdasági reformjai/
Társadalmi és gazdasági változások
/k- A magyar városfejlődés korai szakasza. sajátosságai az Anjouk és Zsigmond korában/
Luxemburgi Zsigmond kora
Védekezés az oszmán-török terjeszkedés ellen
Hunyadi János
/k- Hunyadi János harcai a török ellen/
Hunyadi Mátyás uralkodása
A központosítás kísérlete
/k- Mátyás király uralkodói portréja intézkedései alapján/
Életformák a XV. századi Magyarországon
Kultúra és művelődés
/k-Jelentős Árpád- és Anjou-kori művészeti emlékek felismerése/

Kronológia:

1308–42, 1342–82, 1351, 1387–1437, 1396, 1443–44, 1444, 1448, 1456, 1458–90.

Személyek:

Csák Máté, Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond, I. Ulászló, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás, V. László, Vitéz János, Kinizsi Pál.

Fogalmak:

harmincad, kapuadó, szabad királyi város, bányaváros, mezőváros, úriszék, főnemes, köznemes, kilenced, ősiség, végvári rendszer, kormányzó, füstpénz, rendkívüli hadiadó, fekete sereg, Corvina.

Topográfia:

Temesvár, Körmöcbánya, Selmecbánya, Besztercebánya, Visegrád, Havasalföld, Moldva, Kassa, Nikápoly, Nándorfehérvár, Szilézia, Bécs.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

1312, 1335, 1405, 1437, 1446–1453, 1479.

Személyek:

Aba Amádé, Borsa Kopasz, Zách Felicián, Nekcsei Dömötör, Toldi Miklós, Garai Miklós, Cillei Borbála, Marchiai Jakab, Lépes György, Budai Nagy Antal, Habsburg Albert, Szilágyi Erzsébet, Szilágyi Mihály, Kapisztrán János, Cillei Ulrik, Podjebrád György, Podjebrád Katalin, III. Frigyes, Janus Pannonius, Kálti Márk.

Fogalmak:

árumegállapító jog, perszónálunió, bárói liga, „három rendi nemzet”,
kincstartóság, iniciálé, miniatúra

Topográfia:

Rozgony, Nápoly, Ankara, Dés, Kolozsvár, Kolozsmonostor, Drinápoly,
Várna, Kenyérmező, Ják, Lébény.

**III. Kora újkor
(1490–1721)
17 óra**

A nagy földrajzi felfedezések és következményei: az európai és Európán kívüli kultúrák találkozása, a gyarmatosítás
/k- A nagy földrajzi felfedezések legfontosabb állomásai térkép alapján

A földrajzi felfedezések legfontosabb következményei
Az Európán kívüli civilizációk hatása Európára, és a gyarmatosítás/
Az atlanti hatalmak felemelkedése

A modern világgazdasági rendszer kialakulásának kezdetei
Reformáció és katolikus megújulás

/k- A reformáció főbb irányzatai források alapján (lutheránus, kálvinista)

A katolikus megújulás, az ellenreformáció kibontakozása

A barokk stílus jellemzői források alapján./Az abszolutizmus

A modern állam kialakulása

A hatalmi viszonyok átrendeződése Európában: a francia hegemonia kísérlete/k-A francia abszolutizmus XIV: Lajos korában

/Az angol forradalom

A parlamentáris monarchia kialakulása és működése

/A tudományos világkép átalakulása

Kronológia:

1492, 1517, 1588, 1618–48, 1640–49, 1689, 1701–1714.

Személyek:

Kolumbusz, Magellán, Vasco da Gama, V. Károly, Luther, Kálvin, Kopernikusz, Galilei, I. Erzsébet, II. Fülöp, Cromwell, Richelieu, XIV. Lajos, Colbert, Nagy Péter.

Fogalmak:

gyarmatosítás, konkvisztádor, ültetvény, világkereskedelem, abszolutizmus, reformáció, protestáns, evangélikus, református, unitárius, ellenreformáció, jezsuiták, manufaktúra, anglikán, monopólium, puritán, Jognyilatkozat, merkantilizmus.

Topográfia:

Lepanto, Amsterdam, Utrecht, Genf, Németalföld, Antwerpen, London, Versailles, portugál és spanyol gyarmatok.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

1487, 1519, 1523, 1524, 1531, 1545-1563, 1571, 1566-1609, 1579, 1581, 1609, 1620, 1547-1584.

Személyek:

Tengerész Henrik, Bartolomeo Diaz, Cortez, Alvarado, Pizarro, Morus Tamás, Münzer Tamás, Geyer Flórián, Ulrich Zwingli, Loyola Ignác, Don Juan de Austria, Orániai Vilmos, VIII. Henrik, XIII. Lajos, Gusztáv Adolf, Báthory István, IV. Iván, Borisz Godunov, Mihail Romanov, Kepler, Francis Bacon, René Descartes, Rembrandt, Rubens, G. Bruno.

Fogalmak:

maják, inkák, aztékok, bekerítés, eredeti felhalmozás, világpiac, búcsúcédula, ágostai hitvallás, anabaptisták, eleve elrendelés, hugenották, vetésforgó, második jobbágyság, heliocentrikus világkép, panteizmus, utópia.

Topográfia:

Jóreménység-fok, Sevilla, Lisszabon, Machu Picchu, Wittenberg.

**IV. Magyarország története a
kora újkorban (1490–1711)
17 óra**

A Jagelló-kor
A három országgrész összetartó és elválasztó erői
/k- A mohácsi vész és az ország három részekre szakadása/
A török hódoltság
/k-Végyvári küzdelmek/
A Habsburgok és a magyar rendek
Az Erdélyi Fejedelemség
/k- Erdély sajátos etnikai és vallási helyzete (*pl. három nemzet,
vallási tolerancia*)/
Függetlenségi harcok és ország egyesítő kísérletek: Bocskai István,
Bethlen Gábor, és Zrínyi Miklós
A reformáció és a katolikus megújulás Magyarországon
Gazdasági és társadalmi változások
Népesség és környezet
A török kiűzése
A Rákóczi-szabadságharc
/k- A Rákóczi szabadságharc fordulópontjai
Kölcsönös engedmények
A szatmári béke/

Kronológia:

1514, 1526, 1541, 1552, 1566, 1591–1606, 1664, 1686, 1699,
1703–11.

Személyek:

Dózsa György, II. Lajos, Szapolyai János, II. Szulejmán, Fráter
György, Zrínyi Miklós, Báthory István, Károli Gáspár, Bocskai
István, Bethlen Gábor, Pázmány Péter, Zrínyi Miklós (a költő és
hadvezér), I. Lipót, Savoyai Jenő, II. Rákóczi Ferenc.

Fogalmak:

örökös jobbágyság, hajdú, hódoltság, kuruc, labanc, rendi
konföderáció, trónfosztás.

Topográfia:

Mohács, Eger, Szigetvár, Sárospatak, Győr, Várad, Nagyszombat,
Szentgotthárd, Zenta.

Lehetséges plusz tartalmak:

Kronológia:

1516-1526, 1521, 1532, 1538, 1520-1566, 1568, 1596, 1604, 1605,
1606, 1608, 1613-1629, 1621, 1645, , 1681, 1705, 1708.

Személyek:

II. Ulászló, Szapolyai István, Bakócz Tamás, X. Leó, Tomori Pál, I. (Habsburg) Ferdinánd, Jurisics Miklós, János Zsigmond, Fráter György, Szondi György, Dobó István, Kálmáncsehi Sánta Márton, Mélius Juhász Péter, I. Rudolf, Báthory Zsigmond, II. Mátyás, Pázmány Péter, Rákóczi Zsigmond, Báthory Gábor, Szenci Molnár Albert, I. Rákóczi György, II. Rákóczi György, Apafi Mihály, Montecuccoli, Thököly Imre, Wesselényi Ferenc, Zrínyi Péter, Nádasdy Ferenc, Sobieski János, Lotharingiai Károly Zrínyi Ilona, I. Rákóczi Ferenc, Esze Tamás, Károlyi Sándor, Bottyán János.

Fogalmak:

kettős királyválasztás, magyar kamara, Partium, vilajet, szandzsák, pasa, bég, mufti, kádi, kettős adóztatás, minaret, „vitélő rend”, Szent Liga.

Topográfia:

Temesvár, Nándorfehérvár, Zimony, Szabács, Bécs, Kőszeg, Várad, Szolnok, Drégely, Debrecen, Vizsoly, Gyurgyevó, Szerencs, Partium, Nikolsburg, Gyulafehérvár, Eszék, Kanizsa, Vasvár, Munkács, Brezán, Höchstädt, Szécsény, Ónod, Romhány, Nagykároly, Szatmár.

**VIII. Mindennapi élet,
életmódtörténet
6 óra**

*A tanév során az alábbi témák közül legalább kettőt kötelező
feldolgozni.*

Érdekérvényesítés és érdekvédelem a középkorban
(kommunák, céhek, egyetemek)
Éghajlat és történelem (pl. az ún. kis jégkorszak hatása)
Bűn és bűnüldözés a középkorban
(Bűn és büntetés hatása)

**IX. Év végi
összefoglalás,
számonkérés
10 óra**

A továbbhaladás feltételei

A tanulók ismerjék fel a tananyagban szereplő fontosabb középkori és kora újkori tárgyi emlékeket, legyenek képesek azokat értelmezni élőszóban vagy írásban. Képesek legyenek a források és a tankönyvi szöveg egybevetésére, az eltérések okainak feltárására. Tudjanak néhány címből álló bibliográfiákat készíteni az iskolai és a közkönyvtárak felhasználásával kiselőadások, vitaindítók számára, tanári útmutatás alapján. Képesek legyenek történelmi folyamatokat, korszakokat felismerni, megkülönböztetni. Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet vagy előadást tartani történelmi témákról (lecke, fejezetrész, leckéken átívelő folyamatok, összehasonlítások stb.). Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb már tanult ismerethordozókat értelmezni élőszóban rövid felkészülés után. Legyenek képesek a világ-, az európai és a magyar történelem korszakainak szinkronban látására. Használják a tankönyvek, munkafüzetek kronológiáit. Képesek legyenek történelmi események, folyamatok részleteinek leolvasására a középiskolában használatos történelmi atlasz és a falitérkép megfelelő lapjáról. Tudják a tematikus történelmi térképek adatait összehasonlítani tanári segítséggel, s ebből következtetéseket levonni.

10. évfolyam

Évi óraszám: 74 óra

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességek

Írott források értelmezése, feldolgozása, különböző szemléletű források gyűjtése szöveggyűjteményekből.

A forrásokban és feldolgozásokban fellelhető leegyszerűsítések, a jelenség okainak feltárása, hasonló sommás megállapítások keresése.

Annak felismerése, hogy a kortárs milyen információk birtokában dönthetett, milyen folyamatok maradhattak, s maradtak is rejtve előtte (gazdasági folyamatok, éghajlati változások stb.). Eltérő kortársi válaszok vizsgálata.

Eltérő jellegű források (a vizsgált korszak írott és tárgyi emlékei, műalkotások, irodalmi művek, sajtó, film, kép stb.) elemzése, az egyes forráscsoportok forrásértékének összehasonlítása.

Adatsorok számítógépes rendezése és bemutatása grafikonokon, diagramokon és táblázatokon (pl. népességadatok, termelési mutatók, fegyverkezés stb.).

Jegyzet készítése 10 percnyi normál beszédtempójú előadás alapján.

Jegyzetek készítése előre megadott szakirodalmi részletek alapján.

Részletesebb (10-15 cím) bibliográfiák készítése.

Kifejezőképességek

Az újkor jelentős személyiségeinek életútja. Az élethelyzetek értékelése történeti választaknál és nehéz döntések idején. Az egyes személyek döntéseinek értékelése, a lehetséges alternatívák számbavétele.

A korszakra vonatkozó történelmi szakkifejezések helyes használata. Történelmi fogalmak egyszerű, tömör, szabad meghatározása, szinonimák felsorolása. Értekezés, tanulmány, előadás készítése történeti témákról segédeszközök nélkül vagy azok felhasználásával az újkor témáiból meghatározott terjedelemben. Jártasság a feladatlapok kitöltésében; tájékozottság a feladatlapok javítási elveiben és módszereiben. Történelmi kérdések megvitatása élőszóban, előre megadott kérdések képviselője a vitapartner érveinek fokozott figyelembevételével. A jegyzetek felhasználásával egy-két oldalas kiselőadások készítése.

Szakirodalom (könyvek, folyóiratok) felhasználásával kisebb tanulmány készítése.

Ábra készítése a tankönyv, a munkafüzet, szakirodalom felhasználásával, az összefüggések és a lexikai adatok kapcsolatának bemutatásával.

Egy téma bemutatása többféle módszer (élőszó, térkép, kép, filmrészlet, tárgyak, számítógép stb.) ötvözésével. Kiállításterv összeállítása az évfolyam tananyagának egy-egy körülhatárolt egységéről a reprodukciós anyag megjelölésével. Az újkor tárgyi emlékeinek felismerése, értelmezése élőszóban vagy írásban.

Tájékozódás időben

A régi és az új világ folyamatos együttélésének felismerése.

A változás felismerése a történelemben: konkrét történelmi példák elemzése (ipari forradalom, városiasodás stb.), okok, összefüggések keresése.

Történelmi folyamatok, korszakok felismerése, s az európai régiók (Nyugat-Európa, Közép-Európa, Kelet-Európa–centrum és periféria) megkülönböztetése, egymáshoz való viszonyuk átlátása, összehasonlítások megtétele.

Fontosabb folyamatok vagy jelenségek időrendi viszonyainak felállítása. Az időben való jártasság bemutatása élőbeszédben, írásban és a térképen. Az egyetemes és a magyar kronológiák használata, ezek alapján megadott témakörök kronológiáinak elkészítése.

Tájékozódás térben

A térben és időben játszódó események közötti kapcsolat felismerése, időrendi táblázatok és térképek összehasonlítása alapján rajzok és térképek készítése.

Tematikus történelmi térképek adatainak összehasonlítása (pl. gazdasági fejlődés, népsűrűség, nemzetiségi összetétel változása) önállóan, következtetések levonása. Történelmi jelenségek természeti feltételeinek, okainak megállapítása történelmi és földrajzi térképek alapján önállóan (pl. ásványkincsek, iparvidékek az ipari forradalom idején).Az év során tanultak topográfiai adatainak, folyamatainak, jelenségeinek megjelölése a mai viszonyokat tükröző térképeken. Vaktérképek készítése tanári útmutatás alapján, s ezen az év folyamán tanultak névanyagának, s a térképen ábrázolható folyamatoknak, jelenségeknek a bemutatása.

Társadalomismeret

A társadalmi együttélés szabályainak tudatos belátáson alapuló kritikai elsajátítása.

A jogérzék és a felelősségtudat együttes fejlesztése.

Az önálló életvezetés és meggyőződés kialakításához, a mások véleményének megéréséhez és tiszteletéhez szükséges kognitív és kommunikatív képességek kibontakoztatása.

Olyan közösségi magatartás kialakítása, melyben az autonómia és a szolidaritás igénye között összhangot teremt a felismerés, hogy a közjó előmozdítása, a mások iránti türelem és segítőkészség az egyén önmegvalósításának nem korlátja, hanem elengedhetetlen feltétele.

A demokratikus gondolkodásmód jellegzetességeinek ismerete.

Az önálló értelmezés, vizsgálódás és következtetés képességének elmélyítése a személyes tapasztalatok, valamint a hagyományos és modern információforrásokból származó ismeretek feldolgozásánál.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Történelem

I. A felvilágosodás kora (1721–1789) 7 óra

A felvilágosodás
/k-A felvilágosodás legjelentősebb gondolatai és főbb képviselői a források alapján/
Az abszolútizmus válsága Franciaországban
A felvilágosult abszolútizmus Ausztriában és Poroszországban
Az orosz nagyhatalom
A XVIII. századi életviszonyok

Kronológia:

1740–48, 1756–63.

Személyek:

Nagy Frigyes, Nagy Katalin, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Diderot.

Fogalmak:

Enciklopédia, ráció, a hatalmi ágak megosztása, társadalmi szerződés, felvilágosodott abszolútizmus.

Topográfia:

Poroszország, Lengyelország, angol és francia gyarmatok Észak-Amerikában.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1689-1725, 1762-1796, 1796.

Személyek:

Pugacsov, Kosciusko, Locke, Descartes.

Fogalmak:

mechanikus materializmus, népfelség elve, centralizáció, deizmus.

Topográfia:

Oroszország, Ausztria.

**II. Magyarország
újjászerveződése a
Habsburg Birodalom
keretei között
(1711–1790)
9 óra**

A magyar királyság a Habsburg Birodalomban
Demográfiai változások, az etnikai arányok átalakulása
/k- Demográfiai változások, a nemzetiségi arányok átalakulása
Magyarországon a XVIII. században/
A hazai mezőgazdaság és ipar jellemzői a XVIII. században
A régi és az új mezőgazdaság, a hazai ipar
A társadalom képe
A felvilágosult abszolutizmus és a rendek összeütközése
/k- Mária Terézia és II. József reformjai/
A felvilágosodás és a nemzeti ébredés
Művelődés, egyházak, iskolák
/k- A hazai reformáció és a barokk kultúra kiemelkedő alakjai és alkotásai.
A barokk kulturális hatásai források alapján/

Kronológia:

1722–23, 1740–80, 1767, 1777, 1780–1790.

Személyek:

III. Károly, Mária Terézia, II. József.

Fogalmak:

Helytartótanács, betelepítés, kettős vámrendszer, vallási türelem, állandó
hadsereg, mágnás, úrbéri rendezés, nyelvrendelet.

Topográfia:

Határőrvidék, Bánát.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1711-1740, 1735, 1741, 1754, 1769, 1781, 1785.

Személyek:

Horia és Kloska, Mányoki Ádám, Mikes Kelemen, Tessedik Sámuel.

Fogalmak:

zselléresedés, kormányzék, forspont, államtanács, jozefinizmus.

Topográfia:

Szilézia, Törökország.

**III. A polgári
átalakulás kora
(1776–1849)
11 óra**

Az észak-amerikai gyarmatok függetlenségi háborúja
Az USA létrejötte
/k- Az USA kialakulása és nagyhatalommá válása/
Az Egyesült Államok alkotmánya
A polgári forradalom Franciaországban
/k- Az egyes politikai irányzatok főbb jellemzőinek felismerése
Az alkotmányos monarchia válsága és bukása/
Az emberi és polgári jogok nyilatkozata
/k- Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának alapkérdései/
A napóleoni háborúk Európája. 1815 nemzetközi rendszere
Az ipari forradalom és társadalmi hatásai
/k- Az ipari forradalom legjelentősebb területei (könnyűipar, nehézipar, közlekedés) és néhány találmánya
Az ipari forradalom hatása a gazdaságra, a környezetre és az emberre
Az ipari forradalom teremtette ellentmondások
(pl. környezetszennyezés, életmódváltozás, a nyomor kérdése)/
Forradalmi hullámok a XIX. század első felében
A XIX. század eszméi
/k- A korszak főbb eszmeáramlatainak jellemzői források alapján
(liberalizmus, nacionalizmus, konzervativizmus és szocializmus)/
A legfontosabb állam- és alkotmányjogi fogalmak
(pl. alkotmány, parlament, képviselői rendszer, szavazati jog, hatalommegosztás)
Az ipari forradalom hatásai az életkörülményekre és a környezetre

Kronológia:

1776, 1783, 1789, 1791, 1794 1804–15, 1830, 1848.

Személyek:

Washington, Jefferson, XVI. Lajos, Danton, Robespierre, Metternich, Napóleon, Nelson, Kutuzov, Watt, Stephenson, Mazzini, Marx, Engels.

Fogalmak:

nacionalizmus, liberalizmus, szocializmus, konzervativizmus, alkotmány, „harmadik rend”, girondiak, jakobinusok, polgári szabadságjogok, parlamenti rendszer (jobboldal, baloldal), emigráció, reakció, terror, kapitalizmus, tőkés, proletár, civil társadalom.

Topográfia:

Valmy, Vendée, Austerlitz, Trafalgar, Borogyino, Waterloo.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1773, 1774, 1792-1793, 1813, 1815.

Személyek:

Marie Antoinette, Dumouriez, Saint-Just, Marat, Blücher, Wellington.

Fogalmak:

teatörvény, alapvető emberi jogok, föderalizmus, elektor, royalizmus, sans-culotte, assignata, direktórium.

Topográfia:

Amerikai gyarmatok, Louisiana, Florida, Boston, Philadelphia, Saratoga, Lipcse, Wagram.

**IV. A polgárosodás
kezdetei
Magyarországon
(1790–1847)
11 óra**

A francia forradalom és a napóleoni háborúk hatása Magyarországon
Az átalakuló társadalom – nemesi, paraszti és városi életformák
Új elemek és elmaradottság a gazdaságban
A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései
/k- A reformkor fő kérdéseinek bemutatása
Széchenyi és Kossuth reformprogramja/
A nemzetiségi kérdés
A reformkori művelődés, kultúra
/k-A korszak korszak kulturális életének főbb jellemzői/

Kronológia:

1795, 1825, 1830, 1832–36, 1844, 1847.

Személyek:

Martinovics, Hajnóczy, Kazinczy, Kölcsey, Deák, Eötvös, Kossuth,
Batthyányi Lajos, Széchenyi István, Wesselényi, I. Ferenc.

Fogalmak:

magyar jakobinusok, reform, polgári átalakulás, cenzúra, államnyelv,
örökváltság, közteherviselés, érdekegyesítés, védővám.

Topográfia:

Pest-Buda, Fiume, Vaskapu.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1790-91, 1825-27, 1839-40, 1841.

Személyek:

II. Lipót, Lovassy László, József nádor, Landerer Lajos.

Fogalmak:

kompromisszum, káté, nemzeti fölkelés, devalváció, diéta, dekonjunktúra,
hitel, védegyelet.

Topográfia:

Pozsony, Győr, Erdély.

V. Forradalom és szabadságharc Magyarországon (1848–1849)
9 óra

A forradalom és szabadságharc nemzetközi keretei
A pozsonyi országgyűlés
A pesti forradalom
/k- A pesti forradalom eseményeinek bemutatása/
Az áprilisi törvények
/k-Az áprilisi törvények/
A forradalom első nehézségei: a nemzetiségek mozgalmi
A nemzeti önvédelem megszervezése 1848 őszén és telén
A tavaszi hadjárat
/k- A főbb hadjáratok, a katonai erőviszonyok alakulása, a vereség okai bemutatása./
A Függetlenségi Nyilatkozat és a nemzetközi viszonyok
/k-A Függetlenségi Nyilatkozat/
A szabadságharc bukása

Kronológia:

1848. március 15., április 11., szeptember 29., 1849. április 6., április 14., május. 21., augusztus 13., október. 6.

Személyek:

Jókai, Petőfi, Görgey, Klapka, Bem, Damjanich, Jelacic, Windischgraetz, Haynau.

Fogalmak:

márciusi ifjak, nemzetőrség, felelős kormány, jobbágyfelszabadítás, választójog, függetlenség, nemzetiségi törvény, kormánybiztos.

Topográfia:

Pákozd, Kápolna, Isaszeg, Komárom, Segesvár, Arad.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1848. március 3., 1848. augusztus 5.

Személyek:

Táncsics Mihály, az első felelős kormány tagjai, Lamberg Ferenc, Puchner, Schlick, Henrik Dembinski.

Fogalmak:

Pilvax-kör, Országos Honvédelmi Bizottmány, oktrojált alkotmány detronizáció.

Topográfia:

Horvátország, Schwechat, Világos.

Társadalomismeret

VIII. Állampolgári ismeretek

Nemzedékek együttélése
Gondoskodás az utódokról különféle kultúrákban

A család 5 óra

A család funkciói és történelmi változásai
Nemi szerepek a családban és a társadalomban
A nemek kapcsolatának átalakulása
A házasság
Változások a gyermek- és ifjúkor tartamában, illetve társadalmi megítélésében
Konfliktushelyzetek a családban
Családtervezés
A népességszám és a várható életkor alakulásának kérdései Magyarországon
A háztartás
Családi munkamegosztás, családi költségvetés

A nemzet 4 óra

Önazonosság és társadalmi hovatartozás. Közösségek közössége: a nemzet. A magyar nemzettudat sajátosságai és dilemmái. Nemzet, állam, etnikum. Többség és kisebbség.

Fogalmak:

társadalmi cselekvés, társadalmi viszony.

A társadalom élete 6 óra

Munkamegosztás, intézményesülés, hatalom
A társadalom rétegződése életkor, nemek, műveltség, vagyoni helyzet, foglalkozás, településformák, vallás és etnikum szerint
Életmód és társadalmi helyzet összefüggései, előnyök és hátrányok
Kisebbségi élethelyzetek, előítélet, tolerancia, szolidaritás
Az életmód elemei, munkaidő, szabadidő, az ünnep
A társadalmi helyzet változásai: egyéni és csoportos mobilitás
Társadalmi konfliktusok keletkezése és kezelése
Társadalmi változások
A munkahelyi társadalom
Jogok, szerepek, konfliktusok a munka világában

Fogalmak:

megélhetés, szükségletek, termelés, fogyasztás, csere, érdek, pénz, piac.

A helyi társadalom 2 óra

A lakóhely, mint közösség
Konfliktusok a helyi társadalomban (pl. környezeti kockázatok, biztonság, szegénység, munkanélküliség)
A településszerkezet változásai a mai Magyarországon
Város és falu
Urbanizációs és regionális problémák

**IX. Év végi
összefoglalás,
számonkérés
4 óra**

A továbbhaladás feltételei

Történelem

Legyenek képesek a források, és a tankönyvi szöveg egybevetésére. Tudjanak bibliográfiákat készíteni az iskolai és közkönyvtárak, felhasználásával kiselőadások, vitaindítók céljára.

Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet tartani történelmi témákról.

Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb ismert és új ismerethordozókat értelmezni élőszóban, rövid felkészülés után. Tudjanak méréseket és becsléseket készíteni a térképen önállóan vagy szaktanári segítséggel (lakosságszám, népsűrűség, gazdasági fejlettség).

Tudják a térképen ábrázolt jelenségeket beépíteni szóbeli és írásbeli feladatok megoldásába.

Társadalomismeret

A tanuló ismerje a társadalmi együttélés alapvető szabályait, legyen tisztában alapvető jogaival és kötelességeivel.

11. évfolyam

Évi óraszám: 111

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességek

Írott források értelmezése, feldolgozása, különböző szemléletű források gyűjtése szöveggyűjteményekből.

A forrásokban és feldolgozásokban fellelhető leegyszerűsítések, a jelenség okainak feltárása, hasonló sommás megállapítások keresése.

Annak felismerése, hogy a kortárs milyen információk birtokában dönthetett, milyen folyamatok maradtak, s maradtak is rejtve előtte (gazdasági folyamatok, éghajlati változások stb.). Eltérő kortársi válaszok vizsgálata.

Eltérő jellegű források (a vizsgált korszak írott és tárgyi emlékei, műalkotások, irodalmi művek, sajtó, film, kép stb.) elemzése, az egyes forráscsoportok forrásértékének összehasonlítása.

Adatsorok számítógépes rendezése és bemutatása grafikonokon, diagramokon és táblázatokon (pl. népszámlálások, termelési mutatók, fegyverkezés stb.).

Jegyzet készítése 10 percnyi normál beszédtempójú előadás alapján.

Jegyzetek készítése előre megadott szakirodalmi részletek alapján.

Részletesebb (10-15 cím) bibliográfiák készítése.

A filmek, filmhíradók értékelése, elemzése. A média forrásértékének és manipulációs jellegének felismerése, elemzése. Nemzetközi szerződések, békekötések, szövetségi megállapodások, nemzetközi szervezetek alapokmányainak elemzése. Tájékozódás a szakirodalomban. A források, a tankönyvi szöveg és a szakirodalom összevetése, az eltérések feltárása.

Egyes témák nyomon követése a sajtóban és a tömegkommunikáció egyéb területein (pl. az EU csatlakozás folyamatának figyelemmel kísérése). Nagyobb terjedelmű pályamunkák, tanulmányok bibliográfiájának összeállítása, anyaggyűjtés, az írásmű elkészítése.

Kifejezőképességek

Az újkor jelentős személyiségeinek életútja. Az élethelyzetek értékelése történeti választaknál és nehéz döntések idején. Az egyes személyek döntéseinek értékelése, a lehetséges alternatívák számbavétele.

A korszakra vonatkozó történelmi szakkifejezések helyes használata. Történelmi fogalmak egyszerű, tömör, szabad meghatározása, szinonimák felsorolása. Értekezés, tanulmány, előadás készítése történeti témákról segédeszközök nélkül vagy azok felhasználásával az újkor témáiból meghatározott terjedelemben. Jártasság a feladatlapok kitöltésében; tájékozottság a feladatlapok javítási elveiben és módszereiben. Történelmi kérdések megvitatása élőszóban, előre megadott kérdések képviselője a vitapartner érveinek fokozott figyelembevételével. A jegyzetek felhasználásával egy-két oldalas kiselőadások készítése.

Szakirodalom (könyvek, folyóiratok) felhasználásával kisebb tanulmány készítése.

Ábra készítése a tankönyv, a munkafüzet, szakirodalom felhasználásával, az összefüggések és a lexikai adatok kapcsolatának bemutatásával.

Egy téma bemutatása többféle módszer (élőszó, térkép, kép, filmrészlet, tárgyak, számítógép stb.) ötvöztetésével. Kiállításterv összeállítása az évfolyam tananyagának egy-egy körülhatárolt egységéről a reprodukciós anyag megjelölésével. Az újkor tárgyi emlékeinek felismerése, értelmezése élőszóban vagy írásban.

A legújabb kori nagy történelmi személyiségek meghatározó szerepének értékelése. Történelmi esemény, intézmény, szervezet megismerése források alapján. Szemléletes diagramok és grafikonok készítése gazdasági, társadalmi, demográfiai folyamatokról. Írásbeli feladatlapok kitöltése. Valamilyen történelmi kérdés átfogó, esszéjellegű szabatos kifejtése. A történelmi fogalmak szakszerű magyarázata és használata. Egy-egy előre megadott kérdés kapcsán tudásra épülő, saját vélemény megfogalmazása, kifejtése és megvédése esetleges vita esetén. Hosszabb adatsorok, grafikonok, ábrák alapján történelmi változások felismerése és bemutatása A források értékelésével saját vélemény kialakítása az adott eseményről, intézményről, szervezetről.

Tájékozódás időben

A régi és az új világ folyamatos együttélésének felismerése.

A változás felismerése a történelemben: konkrét történelmi példák elemzése (ipari forradalom, városiasodás stb.), okok, összefüggések keresése.

Történelmi folyamatok, korszakok felismerése, s az európai régiók (Nyugat-Európa, Közép-Európa, Kelet-Európa – centrum és periféria) megkülönböztetése, egymáshoz való viszonyuk átlátása, összehasonlítások megtétele.

Fontosabb folyamatok vagy jelenségek időrendi viszonyainak felállítása. Az időben való jártasság bemutatása élőbeszédben, írásban és a térképen. Az egyetemes és a magyar kronológiák használata, ezek alapján megadott témakörök kronológiáinak elkészítése.

A világ-, az európai és a magyar történelem főbb eseményeinek szinkronban látása.

Tájékozódás térben

A térben és időben játszódó események közötti kapcsolat felismerése, időrendi táblázatok és térképek összehasonlítása alapján rajzok és térképek készítése.

Tematikus történelmi térképek adatainak összehasonlítása (pl. gazdasági fejlődés, népsűrűség, nemzetiségi összetétel változása) önállóan, következtetések levonása. Történelmi jelenségek természeti feltételeinek, okainak megállapítása történelmi és földrajzi térképek alapján önállóan (pl. ásványkincsek, iparvidékek az ipari forradalom idején). Az év során tanultak topográfiai adatainak, folyamatainak, jelenségeinek megjelölése a mai viszonyokat tükröző térképeken. Vaktérképek készítése tanári útmutatás alapján, s ezen az év folyamán tanultak névanyagának, s a térképen ábrázolható folyamatoknak, jelenségeknek a bemutatása.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

I. A nemzetállamok és az imperializmus kora (1849–1914)

28 óra

Gazdasági és társadalmi változások a fejlett országokban, a második ipari forradalom

/k- A második ipari forradalom alapvető vonásainak bemutatása

A technikai fejlődés hatása a környezetre és az életmódra, konkrét példák alapján/

Az egységes Olaszország és Németország kialakulása

/k- Németország nagyhatalommá válása

/A krími háború

Polgárháború az Amerikai Egyesült Államokban

Gyarmatosítás: a brit, a francia és az orosz gyarmatbirodalom.

Kína és Japán

A „keleti kérdés” és a Balkán

/k- A balkáni konfliktusok okai/

A munkásság politikai erővé szerveződése

Hatalmi viszonyok, katonai-politikai szövetségek a századfordulón

A művelődés új keretei

Kronológia:

1853–56, 1861, 1861–65, 1866, 1870, 1871, 1882, 1904, 1905, 1907.

Személyek:

III. Napóleon, I. Miklós, Cavour, Garibaldi, Bismarck, Viktória királynő, II. Vilmos, Lenin, Lincoln.

Fogalmak:

internacionálé, keresztényszocializmus, szociáldemokrácia, centrum, periféria, részvénytársaság, monopólium, középosztály, civil társadalom, hármasszövetség, antant, keleti kérdés, bolsevik, anarchizmus, szakszervezetek.

Topográfia:

Krím-félsziget, Piemont, Német Császárság, Szezei-csatorna, Panama-csatorna, Elzász-Lotaringia, Románia, Szerbia, Bulgária.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1856.

Személyek:

Florence Nightingale, Mazzini, Henri Dunant.

Fogalmak:

bonapartizmus, fegyveres semlegesség, nagynémet-kisnémet, pánszlávizmus.

Topográfia:

Szevasztopol, Magento, Solferino, Marsala, Itália.

**II. A polgárosodás
kibontakozása
Magyarországon
(1849–1914)
24 óra**

A megtorlás, a Bach-rendszer kiépítése
A passzív ellenállás
A kiegyezés megszületése
/k- A kiegyezés megszületésének okai
A kiegyezés tartalma és értékelése
Gazdasági és társadalmi fejlődés a dualizmus korában
/k- Kibontakozó ipar, fejlődő mezőgazdaság, közlekedés/
Az egyes társadalmi csoportok jellemző életformái
/k- Az átalakuló társadalom sajátosságai/
Népességnövekedés
A nemzetiségi kérdés
/k- Nemzetiségek a dualizmus korában
A cigányság helye a magyar társadalomban/
A zsidóság emancipációja
Asszimiláció és kivándorlás
A városiasodás
A tudományos és művészeti élet fejlődése
/k- Budapest világvárossá fejlődése/
Pártok és pártküzdelmek
A szocialista és agrárszocialista mozgalmak
A dualizmus válsága a XX. század elején
Az életmód, a tudományos és művészeti élet fejlődése
/k- A tömegkultúra néhány jelensége Magyarországon (pl. divat,
szórakozás, sport, sajtó)
Az életmód változásai a századfordulón
A magyar tudomány és művészet néhány kiemelkedő személyisége/

Kronológia:

1849. október 6., 1867, 1868, 1875–90, 1896.

Személyek:

Ferenc József, Haynau, Bach, Deák Ferenc, Andrássy Gyula, Tisza Kálmán, Baross Gábor, Tisza István, Jászi Oszkár.

Fogalmak:

passzív ellenállás, kiegyezés, horvát kiegyezés, dualista monarchia, közös ügyek, millennium, úri középosztály, obstrukció, népoktatás, kispolgár, nagypolgárság, cseléd, kivándorlás, asszimiláció, állami anyakönyvezés.

Topográfia:

Bosznia-Hercegovina, Budapest, Osztrák–Magyar Monarchia.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1860-61, 1865.

Személyek:

Schwarzenberg, Türr István, Schmerling.

Fogalmak:

provizórium, húsvéti cikk, dualizmus, K.U.K., kétkamarás parlament, véderő-vita.

Topográfia:

Európa a XIX. Század második felében.

III. Az első világháborútól a nagy gazdasági válságig (1914–1929)
22 óra

Az első világháború kirobbanása, jellege, története
/k- Szövetségi rendszerek, frontok, az új típusú hadviselés jellemzői/
A Párizs környéki békék
/k- A Párizs környéki és washingtoni békék területi, etnikai és gazdasági vonatkozásainak elemzése/
Az orosz forradalmak
A bolsevik pártállam kiépítése
Az olasz fasizmus
A parlamentáris rendszerek (USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország)
A gazdaság és a társadalom új jelenségei, a fejlett világban
/k- A modern életforma néhány jellegzetessége (*pl. mozi, autó*)/
A női emancipáció/k- A nők szerepének változása/

Kronológia:

1914–18, 1917, 1919, 1922, 1925.

Személyek:

Ferenc Ferdinánd, Sztálin, Trockij, Wilson, Clemenceau, Lloyd George, Stresemann, Mussolini.

Fogalmak:

villámháború – állóháború, ultimátum, központi hatalmak, pacifizmus, szovjet, fasizmus, korporatív állam, egypártrendszer, kommunizmus, kollektivizálás, GULAG, kisantant, kisebbségvédelem.

Topográfia:

Szarajevó, Marne, Somme, Pétervár, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Csehszlovákia, Lengyelország, balti államok, Curzon-vonal.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1914. június 28., 1916. november, 1917. február, 1917. április, 1917. május, 1917. augusztus, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929.

Személyek:

Hindenburg, Károlyi Mihály, II. Miklós, Lvov, Lenin, Kerenszkij, Dawes, Briand, Freud.

Fogalmak:

intervenció, polgárháború, proletárdiktatúra, izolacionizmus, népszövetség, bolsevik, Sinn Fein, Grandeur, Sécurité, protekcionizmus.

Topográfia:

Galícia, Kárpátalja, Doberdó, Isonzó, Neuilly, Sévres, Lausanné, Saint-Germain, Mazuri-Tavak, Przemysl, Gorlice, Dobrudzsa, Weimar.

**IV. A nagy gazdasági
válságtól a második
világháború végéig
(1929–1945)
21 óra**

Az 1929 –33-as világgazdasági válság
Válságkezelés a nyugati demokráciákban
A nemzetiszocializmus hatalomra jutása és működési mechanizmusa
A sztálini diktatúra a 30-as években
A második világháború története
A szövetségesek győzelme, a háború jellege

Kronológia:

1929, 1933, 1936, 1938, 1939. szeptember 1., 1941. június 22.,
1944. június 6, 1945. május 9, augusztus 6., szeptember 2..

Személyek:

Keynes, Roosevelt, Hitler, Göring, Churchill, Rommel, Montgomery,
Zsukov, Eisenhower, De Gaulle.

Fogalmak:

tőzsde, túltermelési válság, New Deal, tervgazdálkodás, totális diktatúra,
nemetiszocializmus, Führer-elv, Berlin-Róma tengely, Anschluss,
koncentrációs tábor, népiirtás, holocaust, partizán, totális háború,
antifasiszta koalíció.

Topográfia:

Brit Nemzetközösség, Szlovákia, Leningrád, Pearl Harbor, Midway,
Sztálingrád, Auschwitz, Hirosima, El-Alamein, Kurszk, Normandia.

Lehetséges plusz tartalmak

Kronológia:

1931, 1932, 1934, 1927, 1939-45.

Személyek:

Ernst Röhm, Buharin, Franco, Caballero, Csang Kai-Sek, Mao Ce-Tung,
Mahatma Gandhi Daladier, Chamberlain, Quisling, Josef Tiso.

Fogalmak:

állammonopol-kapitalizmus, komintern, népfrent, Westminsteri Statutum,
tűzkeresztesek, antikomintern paktum, SA, SS, erőszakmentesség,
Kuomintang, D-nap, Endlösung.

Topográfia:

Peking, Mandzsúria, Casablanca, Teherán, Jalta, Potsdam.

V. Mindennapi élet, életmódtörténet
6 óra

A tanév során az alábbi témák közül legalább kettőt kötelező feldolgozni .
A hatalmi ágak kialakulása és működése a kora újkortól napjainkig
Az iskola régen és ma
A nemzetiségi lét és kultúra fő kérdései az Osztrák–Magyar Monarchiában
A modern városfejlődés
Vallások és egyházak a dualizmus idején

VI. Év végi összefoglalás, számonkérés
10 óra

A továbbtanulás feltételei

Legyenek képesek a források, és a tankönyvi szöveg egybevetésére. Tudjanak bibliográfiákat készíteni az iskolai és közkönyvtárak, felhasználásával kiselőadások, vitaindítók céljára. Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet tartani történelmi témákról. Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb ismert és új ismerethordozókat értelmezni élszóban, rövid felkészülés után. Tudjanak méréseket és becsléseket készíteni a térképen önállóan vagy szaktanári segítséggel (lakosság szám, népsűrűség, gazdasági fejlettség). Tudják a térképen ábrázolt jelenségeket beépíteni szóbeli és írásbeli feladatok megoldásába.

Tudjanak összefüggéseket és kapcsolatokat találni a tananyag tartalma és saját koruk politikai és gazdasági viszonyai között.

12. évfolyam

Évi óraszám: 96

Belépő tevékenységformák

Ismertetszerzési és feldolgozási képességek

Írott források értelmezése, feldolgozása.

Különböző típusú források összevetése. A filmek, filmhíradók értékelése, elemzése. A média forrásértékének és manipulációs jellegének felismerése, elemzése. Nemzetközi szerződések, békekötések, szövetségi megállapodások, nemzetközi szervezetek alapokmányainak elemzése. Tájékozódás a szakirodalomban. A források, a tankönyvi szöveg és a szakirodalom összevetése, az eltérések feltárása.

Egyes témák nyomon követése a sajtóban és a tömegkommunikáció egyéb területein (pl. az EU csatlakozás folyamatának figyelemmel kísérése). Nagyobb terjedelmű pályamunkák, tanulmányok bibliográfiájának összeállítása, anyaggyűjtés, az írásmű elkészítése.

Kifejezőképességek

A legújabb kori nagy történelmi személyiségek meghatározó szerepének értékelése. Történelmi esemény, intézmény, szervezet megismerése források alapján.

Szemléletes diagramok és grafikonok készítése gazdasági, társadalmi, demográfiai folyamatokról. Írásbeli feladatlapok kitöltése. Valamilyen történelmi kérdés átfogó, esszéjellegű szabatos kifejtése. A történelmi fogalmak szakszerű magyarázata és használata. Egy-egy előre megadott kérdés kapcsán tudásra épülő, saját vélemény megfogalmazása, kifejtése és megvédése esetleges vita esetén. Hosszabb adatsorok, grafikonok, ábrák alapján történelmi változások felismerése és bemutatása. A források értékelésével saját vélemény kialakítása az adott eseményről, intézményről, szervezetről.

Tájékozódás időben

A világ-, az európai és a magyar történelem főbb eseményeinek szinkronban látása.

Tájékozódás térben

A különböző fejlődési régiók megkülönböztetése, összehasonlítása.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

I. Az első világháború és következményei Magyarországon

A Trianon utáni ország élete (1914-1931) 20 óra

Az első világháború kirobbanása, jellege, története
/k- Szövetségi rendszerek, frontok, az új típusú hadviselés jellemzői/
A Párizs környéki békék
/k- A Párizs környéki és washingtoni békék területi, etnikai és gazdasági vonatkozásainak elemzése/
Az orosz forradalmak
A bolsevik pártállam kiépítése
Az olasz fasizmus
A parlamentáris rendszerek (USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország)
A gazdaság és a társadalom új jelenségei, a fejlett világban
/k- A modern életforma néhány jellegzetessége (*pl. mozi, autó*)/
A női emancipáció
/k- A nők szerepének változása/

Évszámok:

1914. július 2., 1918. október 31., 1918. november 3., 1919. március 21., augusztus 1., 1920. március 1., június 4., 1921–31.

Személyek:

gróf Károlyi Mihály, Kun Béla, Horthy Miklós, gróf Bethlen István, Klebelsberg Kunó, Peyer Károly.

Fogalmak:

proletárdiktatúra, Tanácsköztársaság, vörös- és fehérterror, numerus clausus, antiszemitizmus, irredentizmus, revízió, társadalombiztosítás, konszolidáció.

Topográfia:

Doberdó, trianoni Magyarország, Piave.

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1916 november, 1917 május, 1918. október 17., 1918. november 16., november 13., november 24., 1919. január, 1919. június 9., június 14-23., augusztus 1., november 16., 1920, 1921, 1921. március, október, december, 1922, 1924, 1927.

Személyek:

IV. Károly, gróf Teleki Pál, Nagyatádi Szabó István, Jászi Oszkár, Berinkey Dénes, Vix, Garbai Sándor, Stromfeld Aurél, Peidl Gyula, Friedrich István, Clerk.

Fogalmak:

Választójogi blokk, őszirózsás forradalom, etnikai és történeti elv, manifesztum, keleti Svájc, K. U. K., szegedi gondolat, Szent István-i állameszme, OMGE, OMKE, GYOSZ, KALOT, Soli Deo Glória.

Topográfia:

Dénesfa, Isonzó.

II. Magyarország a gazdasági válságtól a második világháborús összeomlásig (1931–1945)
20. óra

Gazdasági válság és jobbratulódás a belpolitikában
A magyar külpolitika mozgástere és alternatívái
A revíziós külpolitika eredményei
/k- A magyar külpolitika főbb irányai céljai és, kapcsolatai a két világháború között/
Belesodródás a világháborúba
Magyarország háborús részvétele
/k- Magyarország háborúba sodródása lépése és részvétele a Szovjetunió elleni harcokban/
A Kállay kormány politikája
A német megszállás
A holocaust Magyarországon
/k- Magyarország német megszállása és a nyilas hatalomátvétel
A holocaust Magyarországon
(pl. zsidótörvények gettósítás, deportálás)/
A sikertelen kiugrás
A nyilas hatalomátvétel
Magyarország szovjet felszabadítása és megszállása

Évszámok:

1938. november 2., 1939. március 15., 1940. augusztus 30,
1941. június 26, 1943. január, 1944. március 19, 1944. október 15,
1944 december 21, 1945 április.

Személyek:

Bajcsy-Zsilinszky Endre, Gömbös Gyula, Szálasi Ferenc,
Bárdossy László, Kállay Miklós.

Fogalmak:

népi-falukutató mozgalom, nyilas mozgalom, zsidótörvények, fegyveres semlegesség, hadigazdaság, „hintapolitika”, „kiugrás”, gettó, deportálás, munkaszolgálat, hadifogság.

Topográfia:

Felvidék, Újvidék, Kárpátalja, Voronyezs, Don-kanyar.

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1930. szeptember 1., december, 1931 február, 1934, 1935 március,
1938 március, május, 1939 január, május, 1941 április,
1941. augusztus, december, 1943 augusztus, 1944 május.

Személyek:

Károlyi Gyula, Kánya, Kálmán, Darányi Kálmán, Imrédy Béla, Werth
Henrik, Szombathelyi Ferenc, Sztójay Döme, Lakatos Géza,
Dálnoki Miklós Béla

Topográfia:

Baranya-háromszög, Battonya, Nemesmedves

Fogalmak:

Statárium, őrségváltás, levente-mozgalom, győri program, nemzet, munkaterv, Volksbund, Magyar Front.

**IV. Magyarország a
második világháború
után
(1945–napjainkig)
22 óra**

A háborús károk felszámolása
/k- A szovjet felszabadítás és megszállás
Az ország háborús emberáldozata és anyagi vesztesége/
A demokratikus közélet kiépítésének kísérlete
A párizsi békeszerződés
A határon túli magyarság sorsa
/k- A magyarság helyzetének főbb jellemzői a szomszédos országokban a
XX. század második felében/
A kommunista diktatúra kiépítése
/k- Az 50-es évek jellemzői, a rendszer működése a Rákosi korszakban/
Gazdaság- és kultúrpolitika
A forradalomhoz vezető út
Az 1956-os forradalom és szabadságharc
/k- Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésének okai és főbb
eseményei/
A Kádár rendszer kiépülése: megtorlás és diktatúra
/k- A megtorlás megnyilvánulási formái, áldozatai
A rendszer jellemzői a Kádár korszakban/
Eltávolodás a szovjet modelltől
Gazdasági reformkísérletek
Az életmód átalakulása
/k- Életmód és mindennapok/
Demográfiai változások
/k- Nemzetiségek a mai magyar társadalomban
(pl. számuk, arányuk, helyzetük, intézményeik)
A hazai romák helyzete (oktatás, lakhatás, egészségügy, foglalkoztatás)
A diszkrimináció fogalma
Demográfiai változások Magyarországon az elmúlt fél évszázadban/
A rendszerváltozás
/k- A rendszerváltozás céljai tartalma és következményei (pl. államforma,
szabadságjogok, függetlenség)
Az emberi jogok ismerete és a jogegyenlőség elvének bemutatása
Az állampolgári jogok köteleességek
A választási rendszer. lényegi elemei
A helyi önkormányzatok feladatai, szervezeteinek és működésük/

Évszámok:

1946, 1947. február 10., 1948, 1949, 1953, 1956. október 23.,
november 4., 1963, 1968, 1989. október 23., 1990, 1991.

Személyek:

Mindszenty József, Nagy Ferenc, Rákosi Mátyás, Kádár János, Nagy
Imre, Antall József, Göncz Árpád.

Fogalmak:

háborús bűnös, népbíróság, jóvátétel, kitelepítés, lakosságcsere,
beszolgáltatás, pártállam, földosztás, internálás, munkástanács, ellenzéki
mozgalmak, reformszocializmus. békekölcsön, három T, újjgazdasági
mechanizmus, második gazdaság.

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1945. január 20., március 15., november 15., 1946. február 1, június, augusztus 1., 1947 május, augusztus, 1955, 1956 július, 1958. június 15.

Személyek:

Dálnoki Miklós Béla, Tildy Zoltán, Marosán György, Szakasits Árpád, Gerő Ernő, Zajk László, Veres Péter, Tőkés László, Gustav Husák, Dinnyés Lajos, Dobi István, Hegedűs András, Maléter Pál, Aczél György, Nyers Rezső, Fock Jenő, Pető Iván, Boross Péter, Horn Gyula, Orbán Viktor, Mádl Ferenc.

Fogalmak:

MNFF, Ideiglenes Nemzetgyűlés, baloldali blokk, kollektív büntetés elve, fordulat éve, ÁVH, B-lista, kékcédulás választások, Petőfi Kör.

**V. Mindennapi élet,
élelmódtörténet
6 óra**

A tanév során az alábbi témák közül legalább kettőt kötelező feldolgozni.

Demográfiai és etnikai változások a magyar történelemben

A népi kultúra a múltban, a közelmúltban és a jelenben

Fogyasztói társadalom és az ökológia, a fenntartható fejlődés

A média és a közgondolkodás

Érdekvégyesítés és érdekképviselet a mai Magyarországon

Elitkultúra és tömegkultúra

**VI. Év végi
összefoglalás,
számonekérés
7 óra**

A továbbhaladás feltételei

Legyenek képesek a források, és a tankönyvi szöveg egybevetésére. Tudjanak bibliográfiákat készíteni az iskolai és közkönyvtárak, felhasználásával kiselőadások, vitaindítók céljára. Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet tartani történelmi témákról. Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb ismert és új ismerethordozókat értelmezni élszóban, rövid felkészülés után. Tudjanak méréseket és becsléseket készíteni a térképen önállóan vagy szaktanári segítséggel (lakosság szám, népsűrűség, gazdasági fejlettség). Tudják a térképen ábrázolt jelenségeket beépíteni szóbeli és írásbeli feladatok megoldásába. Tudjanak összefüggéseket és kapcsolatokat találni a tananyag tartalma és saját koruk politikai és gazdasági viszonyai között.

TÖRTÉNELEM

SPECIALIZÁCIÓ

11-12. évfolyam

Célok és feladatok

A történelmi tanulmányoknak jelentős szerepük van számos pozitív személyiségvonás kifejlesztésében, tudatosításában. A történelmi eseményekben résztvevők tetteinek ismerete, viselkedésük, döntéseik és cselekedeteik motívumainak megértése olyan kulcskompetenciák kialakulását teszi lehetővé, amelyek által az egyén mint társas lény és állampolgár megtalálhatja helyét a társadalomban. A múltból a jelenbe vezető utak feltárása pedig segít a jelenkor politikai, gazdasági, társadalmi jelenségeinek megértésében. A történelem és a hozzá kapcsolódó műveltségterületek moduljainak feladata, hogy e célok eléréséhez a szükséges tartalmat közvetítsék.

Ehhez a történelem és a társadalmi ismeretek elsajátításának olyan körülményeit kell megteremtünk, ahol a tudás megszerzésének módja örömet jelent a diákok számára.

A történelem, a társadalom, megismerésében növekvő szerepet kell kapnia a média modern eszközeinek. A tanulók tudása ne szűküljön le pusztán a tények ismeretére, hanem mindez problémaérzékenységgel, a tudás bővítésének igényével, az önálló tanulási, tájékozódási módszerek ismeretével is együtt járjon. Csak így alakulhat ki az iskolai tanulmányokon túlmutató pozitív viszony a társadalomtudományokhoz. A történelem eseményei és a személyiségek tettei, a művelődéstörténet megismertetése közben mód nyílik az egyes korokban érvényre jutó értékrendek vizsgálatára, az erkölcsi kategóriák változásának, érvényesülésének vagy kiüresedésének bemutatására.

A múlt sorskérdéseiben mai életünk problémái is megjelenhetnek. Elemzésük, megértésük megerősítheti az egyént a társadalomért, a kisebb közösségekért, az önmagáért vállalt felelős magatartásban. Mindennek feltétele olyan kritikai szemléletmód fejlesztése, amelynek segítségével a jelenben és a múltban is képes a lehetséges az alternatívák meglátására és értékelésére.

A specializáció, ill. fakultáció témakörei megegyeznek a 11-12. év történelem tárgy helyi tantervének témaköreivel. A feltüntetett órakeretek a tartalmakban és a belépő tevékenységekben lévő (az emelt szintű érettségi követelményében meghatározott) többletfeladatok teljesítésére szolgálnak. Célszerűnek tartjuk az alap és a specializációs, ill. fakultációs képzési formákat összevonni, s azokat csoportkeretben tanítani.

Fejlesztési követelmények az emeltszintű érettségihez

A gimnáziumi történelemtanítás a forráskezelés készségeinek fejlesztésében jelentősen túllép az általános iskolai szinten. A gimnáziumi tanulmányok végére a tanulóknak ismerniük kell a különböző fajtájú elsődleges és másodlagos források kezelésének, elemzésének alapszabályait, a tudományos anyaggyűjtés elemeit. Alapkövetelmény a tájékozódás készsége könyvtárakban, kézikönyvekben, lexikonokban, atlaszokban, ismeretterjesztő folyóiratokban. Járatosnak kell lenniük az internetes keresőprogramok és a történelem továbbá társtudományai anyagát hordozó CD-ROM-ok kezelésében.

A történelmi-társadalmi jelenségek ok-okozati viszonyai mindig összetettek. Miközben az oksági viszonyok felismertetésével igényt ébresztünk a történelmi jelenségek elrendezésére, a diákoknak tudniuk kell, hogy a történelemben nagyon ritkák az egyértelmű összefüggések.

Okok és következmények bonyolult hálójában kell bemutatniuk és értelmezniük az egyének és csoportok indítékait, választási lehetőségeit és kényszereit is.

Mindennek feltétele az adott történelmi-társadalmi helyzet lényeges és lényegtelen jelenségeinek elhatárolása. Kívánatos, hogy az egyén felelősséggel viszonyuljon a közügyekhez. Ezt a beállítódást

erősítheti a történelemtanítást azzal, ha a reális képet alakítja ki a fiatalokban az egyének és csoportok szerepéről az események alakulásában.

Az ismeretszerzési és -feldolgozási képességek formálása elválaszthatatlan a kifejezőképességek fejlesztésétől. A történelmi tanulmányaik során a diákoknak el kell jutniuk az események elbeszélésétől, az elsődleges és másodlagos források pontos tartalmi ismertetésétől, gondolatmenetük adatokkal és nevekkel együtt történő felidézésétől a beszámoló és kiselőadások élvezhető, követhető megtartásáig, a problémafelvetés, magyarázat, fejtegetés, következtetés, érvelés szóbeli formáinak gyakorlati alkalmazásáig. Megfelelően alkalmazva a történelem és a társtudományok legfontosabb fogalmait és szakkifejezéseit.

Szóbeli, vagy írásbeli feladatok elvégzésekor törekedjenek a téma, probléma tömör, egyértelmű megfogalmazására, megoldására. A diákok ismerjék a vázlat- és a feleletterv-készítést, a kivonatolást és jegyzetelést (élőszóban vagy hangfelvételtől elhangzó előadásról, magyarázatról, fejtegetésről), a táblázatkészítés technikáit, illetve a szövegszerkesztő programok alkalmazását.

A képi kifejezés módszerei közül a középiskolában lehetőséget kell adnunk diagramok, grafikonok elkészítésére, elemzésére, képi ismerethordozók gyűjtésére, válogatására, esetleg készítésére (fénykép, videofelvétel).

Fontos feladat az időben való tájékozódás képességének és készségének fejlesztése. Bármelyik történelmi esemény megismeréséről is van szó, a megértés alapvető feltétele, hogy tanulók lássák egységben a topográfiai és a kronológiai adatokat. A diákoknak tudniuk kell az események sorrendjét, fel kell ismerniük az egy időben zajló eseményeket. Tudniuk kell a legfontosabb évszámokat. Nem okozhat nehézséget számukra az egyszerű kronológiai táblázatok elkészítése, kronológiai munkák használata.

Fontos a történelmi térben való tájékozódás képességeinek továbbfejlesztése is. A történelmi térképek olvasása, a terület és távolság kiszámítása és becslése, egyszerűbb térképvázlat önálló megrajzolása készség szintű tudássá kell, hogy váljon. A diákoknak fel kell ismerniük a történelmi tér változásait. A legfontosabb történelmi helyeket el kell helyezniük vaktérképen is. Képesé kell válniuk a történelmi és földrajzi térképek összekapcsolására, a történelem eseményeinek és a természeti feltételek viszonyának érzékeltetésére. Mindezek gyakorlása során alkalmat kell teremteni az ökológiai szemléletmód kialakítására is a történelmi jelenségek értelmezésében.

Kompetenciák

1. Források használata és értékelése

Az írásos forrásokat tudja típusuk (*pl. törvény, levél, kiáltvány*) alapján csoportosítani, meghatározni jellemzőiket, megadott dokumentumok alapján bemutatni.

Legyen képes a forrás szerzőjének szándékára, álláspontjára utaló megállapításokat tenni és azokat a forrás és saját ismeretei alapján indokolni.

Legyen képes különböző típusú források és saját ismeretei összevetésével egy témáról összefoglaló ismertetést írni.

Tudja rekonstruálni és bemutatni az álláspontok és cselekedetek mögött meghúzódó szándékokat korabeli források (*pl. újságcikkek, emlékiratok, beszédek, naplók*) segítségével.

Legyen képes karikatúrák vagy szimbolikus ábrázolások alapján a szerző álláspontját bemutatni.

Legyen képes a képi forrásból merített információkat saját ismereteivel összevetni, az eltéréseket megfogalmazni és indokolni.

Különböző térképek összehasonlításával tudjon változásokat vagy folyamatokat (*pl. etnikai, településszerkezeti, gazdasági*) bemutatni.

Legyen képes statisztikai adatsorok, grafikonok, diagramok, sematikus ábrák, magyarázó ábrák alapján szöveges elemzést készíteni.

Legyen képes szöveges forrás, adatsor alapján diagramot, grafikont, sematikus ábrát készíteni.

Legyen képes forrásokban és ismeretterjesztő szövegekben megjelenő tények és feltételezések önálló megkülönböztetésére. Tudja indokolni ezzel kapcsolatos állításait.

Legyen képes a tartalmi követelményekben szereplő témákhoz kapcsolódó szemléltető ábrák kiegészítésére.

Legyen képes megadott kulcsszavak segítségével társadalmi vagy kormányzati struktúrát önállóan ábrázolni.

Legyen képes megállapítani, hogy a szerző az idézett dokumentum megírásakor a rendelkezésre álló (mellékelt) források közül melyiket használhatta.

Legyen képes a forrás elemzése és értelmezése során megnevezni a történelmi háttérre utaló tartalmi elemeket, műfaji, nyelvi sajátosságokat.

Legyen képes megadott források alapján kifejtetni, hogy azok hogyan tükrözik a bemutatott személy vagy esemény megítélését.

Legyen képes a többféle megítélés közötti különbségeket, valamint azok lehetséges okaira vonatkozó feltételezéseket megfogalmazni.

Legyen képes érvekkel alátámasztott vélemények bemutatására az ellentmondásosan értékelhető eseményekről és személyekről.

2. A szaknyelv alkalmazása

Legyen képes a történelmi szakszókincset használni.

Forrás alapján legyen képes történelmi fogalmak meghatározására.

Tudja, hogy bizonyos fogalmak (*pl. rabszolga, gyarmat, vármegye*) a különböző történelmi korokban eltérő jelentéssel bírtak. Legyen képes e különböző jelentéseket források segítségével értelmezni.

3. Tájékozódás térben és időben

Legyen képes vaktérképen bejelölt fontosabb történelmi helyszíneket azonosítani.

Tudjon feltételezéseket megfogalmazni és azokat indokolni a földrajzi környezetnek az egyes civilizációk kialakulásában játszott szerepéről.

Történelmi térképvázlat és más segédlet (*pl. forrás, kulcsszavak, szempontok*) alapján legyen képes jellemezni a korszak történelmi régióit.

Tudjon történelmi térképvázlatot készíteni vaktérkép és más források alapján történelmi jelenségek és eseménysorok bemutatására.

Legyen képes a történelmi régiók, államok határainak változását indokolni.

Legyen képes értelmezni és összehasonlítani az ugyanazon régiót, államalakulatot, vagy népet bemutató, különböző korokat ábrázoló térképeket és térképvázlatokat.

Legyen képes önállóan konkrét eseménysorokat bemutatni.

Legyen képes eseményhez vagy eseménysorhoz kapcsolódó adatokat táblázatba rendezni.

Legyen képes a különböző történelmi korszakokat több szempontból jellemezni.

Tudja felsorolásból kiválasztani az egymáshoz kapcsolható jelentős magyar és egyetemes történelmi személyiségek kortársait.

Tudjon magyar történelmi eseményekhez egyetemes, egyetemes történelmi eseményekhez magyar eseményeket rendelni időbeli közelség alapján (*pl. azonos év, évtized, helyszín*).

Tudja az egyetemes vagy a magyar történelmet megadott szempontból korszakokra felbontani (*pl. gazdasági, kulturális fejlődés, tudományos gondolkodás*).

4. Eseményeket alakító tényezők feltárása

Legyen képes történelmi események okairól és következményeiről feltételezéseket megfogalmazni és azokat indokolni.

Példákkal bizonyítsa, hogy egy történelmi eseménynek egyszerre több oka és következménye van.

Legyen képes a történelmi események, összefüggések lényeges és kevésbé lényeges szempontjainak megkülönböztetésére.

Tudjon feltételezéseket megfogalmazni megadott forrás segítségével, hogy az emberek nézeteit, döntéseit és cselekedeteit élethelyzetük miként befolyásolhatja.

Tudjon önálló kérdéseket megfogalmazni történelmi események okairól és következményeiről.

Példák segítségével értelmezze a változás és a fejlődés közti különbséget.

Mutassa be az egyes korszakok nagyobb történelmi régiói közötti fontosabb különbségeket.

Legyen képes valamely jelenkori esemény történelmi előzményeire vonatkozó állításokat megfogalmazni.

Legyen képes hasonló történelmi eseményeket (*pl. háborúk, békekötések, forradalmak*) megadott vagy önálló szempontok alapján összehasonlítani.

Legyen képes történelmi eseményhez megadott szempontok szerint analógiákat keresni, választását indokolni.

Legyen képes szabadon választott történelmi jelenségek változásait hosszabb időtávon végigkísérni.

Legyen képes egy ország vagy régió történelmét szabadon választott szempontból hosszabb időtávon keresztül bemutatni.

Legyen képes a tanult történelmi korokat sokrétűen (*pl. társadalomtörténeti, gazdaságtörténeti, művelődéstörténeti szempontból*) összehasonlítani.

Hozzon példát arra, hogy a magyar történelem sorsfordító eseményeinek eltérő értékelései léteznek.

Legyen képes források segítségével történelmi szereplőknek az események alakulásában betöltött szerepét több szempontból bemutatni.

Legyen képes források alapján történelmi események okait, következményeit és a résztvevők szándékait összehasonlítani, a közöttük levő összefüggésekre rámutatni.

5. Történelmi események és jelenségek problémaközpontú bemutatása

Legyen képes több korszakon keresztül végigvezetni a gazdaság változásait.

Tudja jellemezni a tulajdonviszonyokat, és bemutatni a gazdaság szereplőit az adott korban.

Tudja különböző szempontok alapján összehasonlítani az eltérő gazdasági fejlődésű területeket (*pl. centrum, periféria*).

Legyen képes felismerni és jellemezni egyes korok meghatározó gazdaságpolitikáját. Legyen képes a műveltségi viszonyok és a gazdaság összefüggéseit értelmezni.

Legyen képes feltárni és értelmezni a felekezeti, társadalmi, politikai és népesedési viszonyok kölcsönhatását.

Legyen képes értelmezni az egyén és a közösség érvényesülési (*pl. katonáskodás, hivatal*) és érdekérvényesítési (*pl. céh, pártok*) lehetőségeit és korlátait a különböző történelmi korokban, helyzetekben.

Tudja jellemezni a társadalmi viszonyokat különböző szempontok alapján (*pl. társadalmi mobilitás, társadalmi normák, nyitottság, illetve zártság*).

Legyen képes értékelni különböző szempontok szerint egy-egy kiemelkedő történelmi személy életművét.

Ismerje a politikai érdekérvényesítés különböző formáit (*pl. pártok, szakszervezetek, civil szervezetek*).

Tudja ismertetni a többpárti parlamentarizmus és az ún. parlamenti váltógazdaság működését, az ellenzéki pártok szerepét.

Legyen képes bemutatni a demokratikus hatalomgyakorlás, a hatalommegosztás és a hatalomellenőrzés eszközeit és módszereit.

Legyen képes az egyes nagy történelmi korokra jellemző néhány kormányzati struktúrát összehasonlítani.

Legyen képes a kormányzás szintjeit megkülönböztetni, és formáit különböző korokban (*pl. központi kormányzati intézmények, helyi közigazgatás, megyék, városi önkormányzat*) bemutatni.

Legyen képes bemutatni az állam és az egyház viszonyának változásait különböző korokban.

Ismerje az emberiség fejlődése során megfogalmazott korszakokat meghatározó eszméket, ideológiákat.

Legyen képes a nemzetállamok kialakulásának történelmi körülményeit, jellemzőit bemutatni.

Legyen képes bemutatni egy-egy politikai/katonai szövetségi rendszer kialakulását, az egyes országok, szövetségi rendszerek közötti konfliktusok kiváltó okait, a konfliktusban résztvevők célkitűzéseit, és az azokat lezáró békeszerződéseket.

Legyen képes egy-egy háborút bemutatni, a háború kimenetelét meghatározó tényezőket elemezni.

Tudja mérlegelni a háborús terhek és következmények (*pl. vereség, emberveszteségek, gazdasági kimerültség, növekvő hátországi elégedetlenség*) hatásait a hadviselő országokra.

Legyen képes bemutatni a második világháború utáni döntő világpolitikai folyamatokat, és a nemzetközi együttműködés színtereit.

Értse a globalizáció jelenségeit, és értelmezze a globális problémákat.

Legyen képes értelmezni az európai integráció alapelveit.

11 évfolyam

Évi óraszám: 74

Belépő tevékenységformák

Ismeretszerzési és feldolgozási képességek

Írott források értelmezése, feldolgozása, különböző szemléletű források gyűjtése szöveggyűjteményekből.

A forrásokban és feldolgozásokban fellelhető leegyszerűsítések, a jelenség okainak feltárása, hasonló sommás megállapítások keresése.

Annak felismerése, hogy a kortárs milyen információk birtokában dönthetett, milyen folyamatok maradhattak, s maradtak is rejtve előtte (gazdasági folyamatok, éghajlati változások stb.). Eltérő kortársi válaszok vizsgálata.

Eltérő jellegű források (a vizsgált korszak írott és tárgyi emlékei, műalkotások, irodalmi művek, sajtó, film, kép stb.) elemzése, az egyes forráscsoportok forrásértékének összehasonlítása.

Adatsorok számítógépes rendezése és bemutatása grafikonokon, diagramokon és táblázatokon (pl. népességadatok, termelési mutatók, fegyverkezés stb.).

Jegyzet készítése 10 percnyi normál beszédtempójú előadás alapján.

Jegyzetek készítése előre megadott szakirodalmi részletek alapján.

Részletesebb (10-15 cím) bibliográfiák készítése.

A filmek, filmhíradók értékelése, elemzése. A média forrásértékének és manipulációs jellegének felismerése, elemzése. Nemzetközi szerződések, békekötések, szövetségi megállapodások, nemzetközi szervezetek alapokmányainak elemzése. Tájékozódás a szakirodalomban. A források, a tankönyvi szöveg és a szakirodalom összevetése, az eltérések feltárása.

Egyes témák nyomon követése a sajtóban és a tömegkommunikáció egyéb területein (pl. az EU csatlakozás folyamatának figyelemmel kísérése). Nagyobb terjedelmű pályamunkák, tanulmányok bibliográfiájának összeállítása, anyaggyűjtés, az írásmű elkészítése.

Kifejezőképességek

Az újkor jelentős személyiségeinek életútja. Az élethelyzetek értékelése történeti választaknál és nehéz döntések idején. Az egyes személyek döntéseinek értékelése, a lehetséges alternatívák számbavétele.

A korszakra vonatkozó történelmi szakkifejezések helyes használata. Történelmi fogalmak egyszerű, tömör, szabad meghatározása, szinonimák felsorolása. Értekezés, tanulmány, előadás készítése történeti témákról segédeszközök nélkül vagy azok felhasználásával az újkor témáiból meghatározott terjedelemben. Jártasság a feladatlapok kitöltésében; tájékozottság a feladatlapok javítási elveiben és módszereiben. Történelmi kérdések megvitatása élőszóban, előre megadott kérdések képviselője a vitapartner érveinek fokozott figyelembevételével. A jegyzetek felhasználásával egy-két oldalas kiselőadások készítése.

Szakirodalom (könyvek, folyóiratok) felhasználásával kisebb tanulmány készítése.

Ábra készítése a tankönyv, a munkafüzet, szakirodalom felhasználásával, az összefüggések és a lexikai adatok kapcsolatának bemutatásával.

Egy téma bemutatása többféle módszer (élőszó, térkép, kép, filmrészlet, tárgyak, számítógép stb.) ötvözésével. Kiállításterv összeállítása az évfolyam tananyagának egy-egy körülhatárolt egységéről a reprodukciós anyag megjelölésével. Az újkor tárgyi emlékeinek felismerése, értelmezése élőszóban vagy írásban.

A legújabb kori nagy történelmi személyiségek meghatározó szerepének értékelése. Történelmi esemény, intézmény, szervezet megismerése források alapján. Szemléletes diagramok és grafikonok készítése gazdasági, társadalmi, demográfiai folyamatokról. Írásbeli feladatlapok kitöltése. Valamilyen történelmi kérdés átfogó, esszéjellegű szabatos kifejtése. A történelmi fogalmak szakszerű magyarázata és használata. Egy-egy előre megadott kérdés kapcsán tudásra épülő, saját vélemény megfogalmazása, kifejtése és megvédése esetleges vita esetén. Hosszabb adatsorok, grafikonok, ábrák alapján történelmi változások felismerése és bemutatása. A források értékelésével saját vélemény kialakítása az adott eseményről, intézményről, szervezetről.

Tájékozódás időben

A régi és az új világ folyamatos együttélésének felismerése.

A változás felismerése a történelemben: konkrét történelmi példák elemzése (ipari forradalom, városiasodás stb.), okok, összefüggések keresése.

Történelmi folyamatok, korszakok felismerése, s az európai régiók (Nyugat-Európa, Közép-Európa, Kelet-Európa – centrum és periféria) megkülönböztetése, egymáshoz való viszonyuk átlátása, összehasonlítások megtétele.

Fontosabb folyamatok vagy jelenségek időrendi viszonyainak felállítása. Az időben való jártasság bemutatása élőbeszédben, írásban és a térképen. Az egyetemes és a magyar kronológiák használata, ezek alapján megadott témakörök kronológiáinak elkészítése.

A világ-, az európai és a magyar történelem főbb eseményeinek szinkronban látása.

Tájékozódás térben

A térben és időben játszódó események közötti kapcsolat felismerése, időrendi táblázatok és térképek összehasonlítása alapján rajzok és térképek készítése.

Tematikus történelmi térképek adatainak összehasonlítása (pl. gazdasági fejlődés, népsűrűség, nemzetiségi összetétel változása) önállóan, következtetések levonása. Történelmi jelenségek természeti feltételeinek, okainak megállapítása történelmi és földrajzi térképek alapján önállóan (pl. ásványkincsek, iparvidékek az ipari forradalom idején). Az év során tanultak topográfiai adatainak, folyamatainak, jelenségeinek megjelölése a mai viszonyokat tükröző térképeken. Vaktérképek készítése tanári útmutatás alapján, s ezen az év folyamán tanultak névanyagának, s a térképen ábrázolható folyamatoknak, jelenségeknek a bemutatása.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

I. A nemzet- államok és az imperializmus kora (1849–1914) 12 óra

Gazdasági és társadalmi változások a fejlett országokban, a második ipari forradalom
/e-Az ipari forradalom legfontosabb találmányainak és felfedezőinek bemutatása (pl. Benz, Edison, a robbanómotor, telefon)
A tudományos és technikai fejlődés hatása a társadalomra, a gondolkodásra, az életmódra és a környezetre/
Az egységes Olaszország és Németország kialakulása
A krími háború
Az orosz reformkísérletek
Polgárháború az Amerikai Egyesült Államokban
Gyarmatosítás: a brit, a francia és az orosz gyarmatbirodalom
/e- Gyarmatok és gyarmattartók a századfordulón/
Latin-Amerika, Kína és Japán
A „keleti kérdés” és a Balkán
A munkásság politikai erővé szerveződése
Hatalmi viszonyok, katonai-politikai szövetségek a századfordulón
/e- A szövetségi rendszerek kialakulásának okai az első világháború előtt/
A művelődés új keretei

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1856.

Személyek:

Florence Nightingale, Mazzini, Henri Dunant.

Fogalmak:

bonapartizmus, fegyveres semlegesség, nagynémet-kisnémet, pánszlávizmus.

Topográfia:

Szevasztopol, Magento, Solferino, Marsala, Itália.

**II. A
polgárosodás
kibontakozása
Magyarországon
(1849–1914)
18 óra**

A megtorlás, a Bach-rendszer kiépítése
A passzív ellenállás
A kiegyezés megszületése
/e- A kiegyezés alternatívái, a kiegyezéshez fűződő viták (pl. dunai konföderáció, Kasszandra levél)
A polgári állam kiépülése Magyarországon
(pl. közigazgatás, közegészségügy, iskolahálózat)/
Gazdasági és társadalmi fejlődés a dualizmus korában
/e- A környezet átalakításának következményei
(pl. vasútépítés, városfejlődés, iparosítás)/
Az egyes társadalmi csoportok jellemző életformái
Népességnövekedés
A nemzetiségi kérdés
/e- Magyar nemzetiségi politika és nemzetiségi törekvések/
A zsidóság emancipációja. Asszimiláció és kivándorlás
A városiasodás
A tudományos és művészeti élet fejlődése
/e- A tömegkultúra néhány jelensége Magyarországon
(pl. divat, szórakozás, sport, sajtó/
Pártok és pártküzdelmek
A szocialista és agrárszocialista mozgalmak
A dualizmus válsága a XX. század elején

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1860-61, 1865.

Személyek:

Schwarzenberg, Türr István, Schmerling.

Fogalmak:

provizórium, húsvéti cikk, dualizmus, K.U.K., kétkamarás parlament, véderő-vita.

Topográfia:

Európa a XIX. Század második felében.

III. Az első világháborútól a nagy gazdasági válságig (1914–1929)
19 óra

Az első világháború kirobbanása, jellege, története
/e- A hátszág szerepe a háborúban/
A Párizs környéki békék
/e- Nagyhatalmi érdekek és ellentétek a béketárgyalásokon/
Az orosz forradalmak
A bolsevik pártállam kiépítése
Tekintélyuralmi rendszerek Közép-Európában
/e- Tekintélyuralmi rendszerek bemutatása Közép-Európában és a Balkánon/
Az olasz fasizmus
/e- Az olasz fasizmus jellemzői/
A parlamentáris rendszerek (USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország)
A gazdaság és a társadalom új jelenségei, a fejlett világban
/e- A világgazdaság átrendeződése a háború után/
A női emancipáció
e- A gyarmati világ szétesésének kezdetei (pl. India, Közel-Kelet)

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1914. június 28, 1916 november, 1917 február, 1917 április, 1917 május, 1917 augusztus, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1932, 1934, 1935, 1936, 1938.

Személyek:

Hindenburg, Károlyi Mihály, II. Miklós, Lvov, Lenin, Kerenizkij, Dawes, Dollfuss Briand, Baldwin, Freud.

Fogalmak:

intervenció, porgárháború, proletárdiktatúra, izolacionizmus, népszövetség, bolsevik, Sinn Fein, Grandeur, Sécurité, protekcionizmus.

Topográfia:

Galícia, Kárpátalja, Doberdó, Isonzó, Neuilly, Sévres, Lausanné, Saint-Germain, Mazuri-Tavak, Pzfemysl, Gorlice, Dobrudzsa, Weimar.

**IV. A nagy gazdasági válságtól a második világháború végéig (1929–1945)
15 óra**

Az 1929 –33-as világgazdasági válság
Válságkezelés a nyugati demokráciákban
A nemzetiszocializmus hatalomra jutása és működési mechanizmusa
/e- A totális állam kiépítése és működési mechanizmusa/
A német – olasz – japán tömb sikerei
A sztálini diktatúra a 30-as években
/e- A bolsevizmus ideológiája
A bolsevik propaganda főbb jellemzői
A sztálini gazdaságpolitika /
A második világháború története
A szövetségesek győzelme, a háború jellege
/e- A szövetséges hatalmak együttműködésének elemzése
Háborúellenes katonai és polgári erőfeszítések/

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1931, 1932, 1934, 1927, 1939-45.

Személyek:

Ernst Röhm, Buharin, Franco, Caballero, Csang Kai-Sek, Mao Ce-Tung, Mahatma Gandhi Daladier, Chamberlain, Quisling, Josef Tiso.

Fogalmak:

Állammonopolkapitalizmus, komintern, népfront, Westminster, statutum, tűzkeresztesek, antikomintern paktum, SA, SS, erőszakmentesség, kuomintang, D-nap, Endlösung.

Topográfia:

Peking, Mandzsúria, Casablanca, Teherán, Jalta, Potsdam.

**VIII. Év végi összefoglalás, számonkérés
10 óra**

A továbbhaladás feltételei

Legyenek képesek a források, és a tankönyvi szöveg egybevetésére. Tudjanak bibliográfiákat készíteni az iskolai és közkönyvtárak, felhasználásával kiselőadások, vitaindítók céljára. Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet tartani történelmi témákról. Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb ismert és új ismerethordozókat értelmezni előszóban, rövid felkészülés után. Tudjanak méréseket és becsléseket készíteni a térképen önállóan vagy szaktanári segítséggel (lakosság szám, népsűrűség, gazdasági fejlettség). Tudják a térképen ábrázolt jelenségeket beépíteni szóbeli és írásbeli feladatok megoldásába.

Tudjanak összefüggéseket és kapcsolatokat találni a tananyag tartalma és saját koruk politikai és gazdasági viszonyai között.

12. évfolyam

Évi óraszám: 64

Belépő tevékenységformák

Ismertetszerzési és feldolgozási képességek

Írott források értelmezése, feldolgozása.

Különböző típusú források összevetése. A filmek, filmhíradók értékelése, elemzése. A média forrásértékének és manipulációs jellegének felismerése, elemzése. Nemzetközi szerződések, békekötések, szövetségi megállapodások, nemzetközi szervezetek alapokmányainak elemzése. Tájékozódás a szakirodalomban. A források, a tankönyvi szöveg és a szakirodalom összevetése, az eltérések feltárása.

Egyes témák nyomon követése a sajtóban és a tömegkommunikáció egyéb területein (pl. az EU csatlakozás folyamatának figyelemmel kísérése). Nagyobb terjedelmű pályamunkák, tanulmányok bibliográfiájának összeállítása, anyaggyűjtés, az írásmű elkészítése.

Kifejezőképességek

A legújabb kori nagy történelmi személyiségek meghatározó szerepének értékelése. Történelmi esemény, intézmény, szervezet megismerése források alapján.

Szemléletes diagramok és grafikonok készítése gazdasági, társadalmi, demográfiai folyamatokról. Írásbeli feladatlapok kitöltése. Valamilyen történelmi kérdés átfogó, esszéjellelű szabatos kifejtése. A történelmi fogalmak szakszerű magyarázata és használata. Egy-egy előre megadott kérdés kapcsán tudásra épülő, saját vélemény megfogalmazása, kifejtése és megvédése esetleges vita esetén. Hosszabb adatsorok, grafikonok, ábrák alapján történelmi változások felismerése és bemutatása A források értékelésével saját vélemény kialakítása az adott eseményről, intézményről, szervezetről.

Tájékozódás időben

A világ-, az európai és a magyar történelem főbb eseményeinek szinkronban látása.

Tájékozódás térben

A különböző fejlődési régiók megkülönböztetése, összehasonlítása.

Esetfeldolgozás, esetelemzés, értelmezés. Egyéni és csoportos anyaggyűjtés.

Kurrens irodalom, sajtó, dokumentumok önálló feldolgozása. Csoportmunka: megbeszélés, feldolgozás, vita, szerepjáték.

TÉMAKÖRÖK

I. Az első világháború és következményei Magyarországon. A Trianon utáni ország élete (1914–1931)
13 óra

TARTALMAK

Magyarország részvétele a világháborúban
Az őszi forradalom
/e- A Károlyi-kormány bel- és külpolitikai mozgástere és intézkedései
Kísérlet a kommunista diktatúra megteremtésére: a Tanácsköztársaság
/e- A tanácskormány uralomra kerülése, politikája, bukásának okai
A trianoni béke
Hatása a gazdaságra, társadalomra, az etnikai viszonyokra
/e- Trianon társadalmi és bel- és külpolitikai következményei/
A határon túli magyarság sorsa
Az ellenforradalom
A Horthy rendszer konszolidációja
/e- Politikai életpályák bemutatása és elemzése
(pl. Bethlen István, Teleki Pál)/
A művelődési viszonyok
/e- A klebelsbergi kultúrpolitika kibontakozása és főbb jellemzői
(pl. kultúrfölény, valláserkölcsei nevelés)
Tudomány és művészet főbb képviselői a két világháború közötti Magyarországon (pl. Szent-Györgyi Albert, Bartók Béla)/
Az életmód változásai.

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1916 november, 1917 május, 1918. október 17., 1918. november 16, november 13, november 24, 1919 január, 1919. június 9., június 14-23., augusztus 1., november 16., 1920, 1921, 1921. március, október, december, 1922, 1924, 1927.

Személyek:

IV. Károly, Jászi Oszkár, Berinkey Dénes, Vix, Garbai Sándor, Stromfeld Aurél, Peidl Gyula, Friedrich István, Clerk.

Fogalmak:

Választójogi blokk, manifesztum, keleti Svájc, K. U. K., szegedi gondolat, Szent István-i állameszme, OMGE, OMKE, GYOSZ, KALOT, Soli Deo Glória.

Topográfia:

Dénesfa

**II. Magyarország a gazdasági válságtól a második világháborús összeomlásig (1931–1945)
10 óra**

Gazdasági válság és jobbratolódás a belpolitikában
/e- Gazdasági válság és radikalizálódás a belpolitikában (Gömbös és kísérlete)/
A revíziós külpolitika eredményei
Belesodródás a világháborúba
/e- Magyarország a náci birodalom árnyékában (pl. gazdasági és politikai kényszerek, kitörési kísérletek)
A területi revízió lépései/
Magyarország háborús részvétele
A Kállay kormány politikája
/e- Kállay Miklós miniszterelnöksége. Háborúellenes törekvések (pl. Magyar Történelmi Emlékbizottság, szárszói találkozók)/
A német megszállás
A holocaust Magyarországon
/e- Az antiszemitizmus és a zsidókérdés Magyarországon/
A sikertelen kiugrás
A nyilas hatalomátvétel
Magyarország szovjet felszabadítása és megszállása

Lehetséges plusz tartalmak

Évszámok:

1930. szeptember 1., december, 1931 február, 1934, 1935 március, 1938 március, május, 193. január, május, 1941 április, 1941 augusztus, december, 1943 augusztus, 1944 május

Személyek:

Károlyi Gyula, Kánya, Kálmán, Darányi Kálmán, Imrédy Béla, Werth Henrik, Szombathelyi Ferenc, Sztójay Döme, Lakatos Géza.

Fogalmak:

Statárium, őrségváltás, Levente-mozgalom, győri program, nemzet, munkaterv, Volksbund, Magyar Front.

Topográfia:

Baranya-háromszög, Battonya, Nemesmedves.

**III. A jelenkor
(1945–napjainkig)
15 óra**

Hidegháborús szembenállás a II. világháború után
/e- A német kérdés/
A fejlett piacgazdaság, a demokratikus berendezkedés országai
Az európai integráció története
/e- Nyugat-Európa újjáépítése és a közös európai intézmények kialakulásának kezdetei
A "Hatok" Közös Piacától az Európai Unióig (1957-1992) – az integráció főbb állomásai
Együttműködés és eltérő érdekek az Unióban
Az Európai Unió helye a világgazdaságban/
A „harmadik világ”
/e- A gyarmati rendszer felbomlása – a „harmadik világ” kialakulása
Gandhi erőszakmentes mozgalma
A demográfiai válság társadalmi és gazdasági okai/
A szocialista rendszerek kialakulása, fejlődése és kudarca
A közel-keleti konfliktusok
A távol-keleti régió
Közép-Kelet Európa és a Balkán a rendszerváltás után
/e- A balkáni konfliktusok, Jugoszlávia felbomlása
Nemzeti, etnikai, vallási kisebbségek helyzete néhány országban
(pl. Románia, Magyarország, Ukrajna)/
Az emberiség az ezredfordulón: a globális világ és problémái
/e- A környezettudatos magatartás kulturális, gazdasági és politikai feltételei/

Lehetséges plusz tartalmak:

Évszámok:

1945 június, 1945-46, 1946 március, 1947 június, szeptember, 1950, 1954, 1957 március, 1958 január 1., 1962, 1963, 1970, 1979, 1986, 1987, 1989.

Személyek:

Tito, Petru Groza, Klement Gottwald, George C. Marshall, Zsdanov, Willy Brandt, Helmuth Kohl, Indira Gandhi, McCarthy, Ceausecsescu, Johnson, Nixon, Carter, Bush, Clinton, Gomulka, Brezsnyev, Dubcek.

Fogalmak:

ENSZ, SZET, SZEB, kassai program, domino-elmélet, feltartóztatás elv, kominform, KGST, jóléti állam, kulturális forradalom, bandungi nyilatkozat, világbank, valutaalap, Fair Deal, emberarcú szocializmus, Gláznoszty, Peresztrojka.

Topográfia:

San Francisco, Fulton, Dien Bien Phu, Saigon, Helsinki.

**IV. Magyarország a
második
világháború után
(1945 –napjainkig)
18 óra**

A háborús károk felszámolása
A demokratikus közélet kiépítésének kísérlete
/e- A nemzetközi helyzet hatása a magyar belpolitika alakulására 1945 és 1948 között (pl. SZEB intézkedései, németek kitelepítése)/
A párizsi békeszerződés
A határon túli magyarság sorsa
A kommunista diktatúra kiépítése
/e- Az elnyomás formái és „gépezete”/
Gazdaság- és kultúrpolitika
A forradalomhoz vezető út
Az 1956-os forradalom és szabadságharc
/e- A magyar forradalom nemzetközi jelentősége és összefüggései (pl. szuezi válság szerepe, a magyar kérdés az ENSZ-ben)
/A Kádár rendszer kiépülése: megtorlás és diktatúra
Eltávolodás a szovjet modelltől. Gazdasági reformkísérletek.
Az életmód átalakulása
Demográfiai változások
/e- A kádári társadalom- és kultúrpolitika alakulása (pl. "gulyáskommunizmus vagy fridsiderszocializmus", három T)/
Az ellenzéki mozgalmak kialakulása és erősödése
A rendszerváltozás
/e- Magyarország a kilencvenes években (pl. ó jogalkotás, társadalmi változások – vesztesek és győztesek)/
e- A szociális piacgazdaság jellemzői
A magyar alkotmányosság elemei (pl. a konstruktív bizalmatlanság intézménye, népszavazás) és intézményei (pl. alkotmánybíróság, ombudsmani intézmény)
A magyar társadalom szerkezetváltozásai az elmúlt fél évszázadban
Magyarország gazdasága és beilleszkedése az európai, illetve világgazdaságba.

Lehetséges plusz tartalmak:

Évszámok:

1945. január 20., március 15., november 15., 1946. február 1., június, augusztus 1., 1947. május, augusztus, 1955, 1956 július, 1958. június 15..

Személyek:

Dálnoki Miklós Béla, Tildy Zoltán, Marosán György, Szakasits Árpád, Gerő Ernő, Zajk László, Veres Péter, Tőkés László, Gustav Husák, Dinnyés Lajos, Dobi István, Hegedűs András, Maléter Pál, Aczél György, Nyers Rezső, Fock Jenő, Pető Iván, Boross Péter, Horn Gyula, Orbán Viktor, Mádl Ferenc.

Fogalmak:

MNFF, baloldal, blokk, fordulat éve, ÁVH, B-lista, kékcédulás választások, békekölcsön, három T, újjgazdasági mechanizmus.

**V. Év végi
összefoglalás
8 óra**

A továbbhaladás feltételei

Legyenek képesek a források, és a tankönyvi szöveg egybevetésére. Tudjanak bibliográfiákat készíteni az iskolai és közkönyvtárak, felhasználásával kiselőadások, vitaindítók céljára. Tudjanak jól felépített, szabadon előadott feleletet tartani történelmi témákról. Tudjanak ábrákat, térképeket és egyéb ismert és új ismerethordozókat értelmezni előszóban, rövid felkészülés után. Tudjanak méréseket és becsléseket készíteni a térképen önállóan vagy szaktanári segítséggel (lakosság szám, népsűrűség, gazdasági fejlettség). Tudják a térképen ábrázolt jelenségeket beépíteni szóbeli és írásbeli feladatok megoldásába. Tudjanak összefüggéseket és kapcsolatokat találni a tananyag tartalma és saját koruk politikai és gazdasági viszonyai között.

Ismerjék a tanulók a tudomány, az információ és a kultúra globalizációs jelentőségét. Lássák a gazdasági növekedés pozitív és negatív hatásait és korlátait.